GABRIEL LIICEANU DESPRE ARESTAREA ŞI MOARTEA LUI CONSTANTIN NOICA

pag. 10–12

Nr. 33 (339)

22

14–20 august 1996

H.-R. Patapievici
Criticilor mei II pag. 9

Gabriel Andreescu
Conflictele – o strategie rusească pag. 8

Nicolae Manolescu
candidat ANL la Preşedinţie pag. 5–7

Supliment gratuit
Presa scrisă. Probleme economice

Foto Dinu Lazăr

GABRIELA ADAMEŞTEANU

„22" în vizor

Luni, 5 august 1996, ora 18.50. Redacţia „*22*", din Calea Victoriei, 120, etajul 1. Momentul „închiderii" revistei. Riscul ca „*22*"-ul de mîine să întîrzie la tipografie. Riscul să-ţi „scape" greşeli grave din cauza oboselii. E o echipă care rămîne tot mai mică, doi corectori, tehnoredactorul, graficianul, responsabilul de număr. Stress şi rutină. Paginile gata încheiate, trase pe calc aşteaptă să plece în tipografie. Pline. N-a mai rămas loc (observă redactorul-şef) nici pentru reclamele celor două cărţi în curs de apariţie la editura Clavis (editura revistei „*22*"). Redactora cărţilor (Ioana Ieronim, şefa secţiei culturale) sună la tipografie ca să anunţe că mîine se vor face operaţiile necesare pentru plata lor. Un ultim telefon redactorului-şef adjunct al „*22*" (Rodica Palade) care a ajuns între timp acasă. Îi spune (de la telefonul principal al redacţiei, 311.22.08) pe puncte ce a rezolvat, unde se va găsi mîine fiecare lucru. Nimic spectaculos. Nimic care să merite înregistrat. Doar stress şi rutină.

Luni, 5 august 1996, ora 18.50. Locuinţa cunoscutului ziarist N. C. Munteanu, colaborator statornic al Europei Libere, dar şi al revistei „*22*". Sună telefonul. Cum nu răspunde nimeni, se declanşează robotul. „*Lăsaţi mesajul după semnal...*". În loc de mesajul celui ce a sunat, se înregistrează conversaţia purtată în aceste momente pe telefonul principal al revistei „*22*" (311.22.08) dintre Ioana Ieronim (şefa secţiei culturale) şi Rodica Palade, (redactorul-şef adjunct al revistei „*22*"). Vocile de pe robotul lui N. C. Munteanu se aud foarte clar. După cîteva secunde, se aude şi glasul celui care a telefonat la N. C. Munteanu: Mihai Pelin. Acesta lasă un mesaj scurt: că a sunat, că va reveni. Închide. Robotul înregistrează mesajul lui Mihai Pelin şi convorbirea purtată mai departe pe telefonul redacţiei „*22*". Convorbirea este mai lungă decît mesajul lui Mihai Pelin (autorul *Cărţii albe a Securităţii*) şi perfect inteligibilă, vocile continuă să fie clare, în ciuda unui moment de halou bizar, „*Ce-i cu zgomotele astea? Ne ascultă cineva?*" „*N-are decît!*", spune Rodica Palade.

Cine ascultă şi înregistrează telefonul revistei „*22*"? De ce ajunge el să fie înregistrat pe un robot de casă particulară – dar casa unui colaborator al revistei „*22*"? Este un gest de intimidare? Este o dovadă că serviciile secrete se calcă pe picioare? Se dau în vileag una pe alta? Sau pur şi simplu profesioniştii sînt tot mai neglijenţi şi au conectat greşit două telefoane ascultate?

Cei implicaţi în această mică poveste fantastico-banală au făcut plîngere la Parchetul General. Cine se ocupă de aceste „activităţi ilegale" în plină campanie electorală fierbinte?

Este o simplă coincidenţă că telefoanele înregistrate aparţin celor atacaţi acum două luni de preşedintele executiv al PDSR, Adrian Năstase (vă amintiţi scandalul BBC – „*22*", N. C. Munteanu prezentat în nr.21 al revistei noastre, odată cu „scandalul" căpitanului Bucur şi al ascultării telefoanelor de la *Academia Caţavencu*?). Este o simplă coincidenţă că se fac tentative (fără şanse, deocamdată) să fim înglobaţi într-un trust de presă, fie prin constrîngere financiară, fie prin constrîngere de „spaţiu locativ"? „*Nu toate coincidenţele sînt întîmplări*", se ştie.

Ştim pe cine trebuie să fi deranjat demonstraţiile convingătoare apărute în revista noastră despre ilegalitatea unui nou mandat al actualului preşedinte Ion Iliescu. Presupunem cine sînt cei deranjaţi de tonul independent al „*22*"-lui. Ştim că sîntem singurul săptămînal independent dintre cele înfiinţate în ianuarie 1990, care a rezistat, cu acelaşi program iniţial, cenzurilor de tot felul, sfîrşind cu cea economică, fără să „pactizeze" în nici un fel cu regimul Iliescu.

Am consumat cu toţii energie, speranţe, efort, uneori la limita puterilor noastre, pentru a sprijini cu adevărat integrarea României în lume, prin reforma economică şi consolidarea instituţiilor democratice. „Meritäm" să fim ascultaţi, înregistraţi, sabotaţi. Am lucrat cît am putut în aceşti ani, cu gîndul că vom ajunge să trăim într-o zi într-o Românie democratică, fără Ion Iliescu preşedinte.

Şi momentul acela este mai aproape decît credeţi.

Înregistraţi-ne deci mai departe, cît mai aveţi casete, posturi de ascultare şi vreme.

SĂPTĂMÎNAL EDITAT DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL ● ANUL VII ● 16 pagini ● 700 lei

Mult stimată doamnă Adameşteanu,

Pentru că în unele scrisori de la cititori sînt emise diferite critici, aş vrea să vă spun **acum** ceea ce îmi propuneam cu prilejul unei viitoare vizite la Bucureşti, şi anume cît de mult apreciez revista dv. şi, dacă se poate spune, **linia politică pe care dv. vă situaţi**. Mai mult decît oricare om politic, mai mult decît oricare partid, consider că dv. personal oglindiţi sufletul acelei părţi din poporul român în măsură a gîndi lucid...

Cu aceste gînduri, rămîn al dv., cu aleasă consideraţiune,

Şerban Orescu, 22.06.1996

Stimată doamnă Gabriela Adameşteanu,

Mă bucur că aţi publicat articolul plin de învăţăminte în care d-l Andrei-Iustin Hossu, doctor în Filosofie, lector la Universitatea din Cluj, Catedra de Ştiinţe Politice, mă atacă cu atîta vehemenţă („22", nr. 29 a.c.). Acest articol contribuie mult la cunoaşterea atmosferei politice din oraşul lui Funar.

Iniţial m-am gîndit să combat punct cu punct afirmaţiile din articol, dar mi-am dat seama repede că nu are rost. Cum să porţi dialog cu cineva care îi stimează pe „triumvirii" legionari Codreanu-Moţa-Marin drept „martiri creştini"? În probleme de axiologie nu se pot lua decizii absolute. Dacă cineva consideră că lupta împotriva comunismului-bolşevismului este o valoare primordială, ajunge în mod logic la concluzia că fasciştii, naziştii de toate naţiile au fost eroi demni de stimă, în frunte cu Hitler.

Cum să polemizezi cu cel care contestă faptul istoric că Ion Antonescu a avut titlul de Conducător al Statului Legionar Român? Sau cu cel care ştie (sau recunoaşte) doar atît: că *„Antonescu i-a protejat pe evreii din Vechiul Regat şi pe evreii refugiaţi din Transilvania (...) i-a pus pe ţigani să muncească"*?

Ce să-i răspund d-lui Hossu, care, cu o deviere gratuită de la subiect, pomeneşte de masacrele din 1940 de la Ip şi Trăznea comise de trupele horthyste? Să-i înşir crimele de sens opus din 1944 la Aita Seacă (cu 13 victime), Aghireş (16), Huedin (11), Sîndominic (11)? În judeţul Harghita, 4 localităţi au plîns 17 victime, în 16 localităţi din judeţele Cluj şi Sălaj au fost omorîte 55 de persoane. Dar aceste fapte nu constituie un răspuns valabil, căci o crimă nu justifică o altă crimă, cel puţin în concepţia creştină şi în general europeană. Nu are nici un rost să răscolim rănile din trecut, să încercăm să dovedim că „voi sînteţi mai răi decît noi".

Un singur subiect ar merita să fie discutat: politica partidelor istorice faţă de minorităţile naţionale în perioada interbelică. Despre această problemă aş putea spune multe, dar ar fi mai bine s-o abordeze un istoric

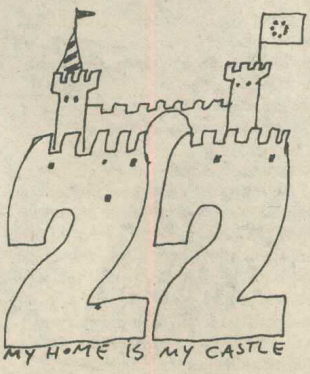

competent şi obiectiv, consacrat ştiinţei şi nesupus intereselor politice.

Stilul agresiv şi arogant al articolului (minţiţi... minţiţi... minţiţi...) este adecvat conţinutului şi scopului urmărit. Fără să vrea, ilustrează perfect atmosfera politică din Cluj, inclusiv concepţiile şi atitudinea unor universitari. Este o dovadă convingătoare a afirmaţiei mele că în învăţămînt şi instituţii s-a practicat un sistem contraselectiv.

Citind articolul d-lui dr. Andrei-Iustin Hossu, oricine înţelege imediat cum a fost posibil ca la Cluj să fie ales primar Gheorghe Funar. Dl. A.-I. Hossu afirmă că este simpatizant PNŢCD. Închipuiţi-vă cum gîndesc şi cum vorbesc atunci simpatizanţii PUNR şi PRM!

Cu stimă,

Fey László, Cluj, 19.07.1996

Stimată redacţie,

M-am decis să vă scriu aceste rînduri deoarece am impresia că articolul domnului Liviu Andreescu (comentariu la „Comunismul american" de H.-R. Patapievici) a fost izolat printre nenumăratele – şi justificatele – articole laudative la adresa domnului Patapievici. Este de remarcat, cred eu, eleganţa şi subtilitatea argumentării domnului Andreescu, care pe drept cuvînt pune sub semnul întrebării o serie de afirmaţii destul de surprinzătoare, consider, pentru o persoană acceptată ca etalon al gîndirii liberale, lipsită de prejudecăţi, cum este cazul domnului Patapievici. Nu vreau să exagerez dimensiunile conservatoare ale „Comunismului american", acuzîndu-l de rasism, sexism ş.a.m.d., însă cred că o analiză de profunzime a experienţei americane în zona „revoluţiei marginalilor" ar putea da o imagine fidelă asupra *„political correctness"*-ului. O integrare a acestui concept în sfera mai largă a gîndirii deconstructiviste, feministe, postmoderne în general, din America ne-ar face să descoperim nu un „comunism american", în sensul în care românii au cunoscut comunismul, ci o negociere vie în sînul societăţii civile între zonele tradiţional „marginale" şi cele „centrale". Dinamica democraţiei americane, chiar Tocqueville ne învaţă, constă tocmai în această negociere.

Rareş Piloiu, Bucureşti, 24.06.1996

Mai mult decît lăudabilă publicarea textului integral al aşa-zisei „Declaraţii de la Budapesta", trebuie totuşi semnalat că cei în cauză l-au titrat „Declaraţia comună". Din păcate, traducerea lui Constantin Olariu (excelent traducător din literatura maghiară, de care mă leagă mulţi ani de colaborare şi prietenie) a comis cîteva greşeli care trebuie corectate. Astfel, la punctul 6 a inversat sensul propoziţiei. Traducerea domniei sale afirmă că: *„Participanţii condamnă orice punct de vedere politic care s-ar opune intereselor Ungariei şi comunităţilor maghiare din afara graniţelor"*. Nici vorbă de o asemenea intoleranţă belicoasă (originalul spune doar următoarele: ***„Participanţii condamnă orice politică care opune interesele Ungariei faţă de cele ale comunităţilor maghiare din afara graniţelor"***). Acest punct se referă la discuţiile premergătoare publicării comunicatului, în cursul cărora unii opinenţi susţinuseră existenţa unor asemenea contrapuneri de interese.

Aş atrage atenţia şi asupra unor erori de nuanţe. La punctul 3 nu este vorba de *„supravieţuire"*, ci de *„dăinuire"*. La punctul 9 mi se pare impropriu *„activitatea de legiferare"* în loc de cea de ***„legislaţie"***. La punctul 10, în loc de *„bugetul anual permanent"* (?), originalul sună cum urmează: ***„ajutor permanent cu un procent stabilit în cadrul bugetului anual"***. La punctul 11, originalul nu vorbeşte de „consens", ci de racordarea, potrivirea, ajustarea (informaţiilor).

Pentru ca un text tradus *„să fie cunoscut în integritatea sa"* – cum bine subliniază redacţia în preambulul declaraţiei în cauză –, el trebuie tradus cu acribie.

Szász János, 30.07.1996

Apel pentru susţinerea Convenţiei Democratice Române şi a lui Emil Constantinescu

Recentele alegeri locale demonstrează că CDR şi Emil Constantinescu au reale şanse să cîştige alegerile legislative şi prezidenţiale din această toamnă.

Este condiţia *sine qua non* pentru ca România să evolueze spre o adevărată economie de piaţă şi integrare în structurile europene şi atlantice. Aceste alegeri au o importanţă capitală pentru ţară, de rezultatele lor depinzînd viitorul ei pentru o lungă perioadă.

Semnatarii acestei scrisori lansează un apel exilului românesc din Occident pentru a susţine efectiv Convenţia Democratică şi candidatul acesteia la preşedinţie, profesorul Emil Constantinescu.

Victoria în alegeri a Convenţiei şi a candidatului ei va asigura securitatea României prin încadrarea sa în spaţiul democratic al Vestului şi reconstituirea bogăţiilor ţării prin relansarea rapidă a economiei, mai ales a agriculturii şi turismului. Această relansare se va face printr-o legislaţie adecvată; lichidarea corupţiei; capitaluri străine reale; utilizarea talentelor unui tineret care, astăzi, şi-a pierdut speranţele şi a competenţelor zecilor de mii de exilaţi care au fost obligaţi să părăsească o ţară coruptă şi paralizată în reflexele trecutului.

Într-un cuvînt, credem că CDR şi Emil Constantinescu întrupează ÎNCREDEREA de care are nevoie această ţară, atît în interior, cît şi dincolo de graniţele ei. CDR şi Emil Constantinescu reprezintă o forţă politică nouă, cu oameni integri şi capabili de a dinamiza speranţa în democraţie şi gustul de a întrepride.

Pentru a face două campanii electorale, în condiţiile în care concurenţii lor dispun din plin de fonduri, e nevoie mai ales de bani.

Susţineţi-i moral şi material fiindcă e vorba în primul rînd de şansa României de a ieşi din haos şi mizerie.

Adresaţi contribuţiile dumneavoastră prin cec (în orice monedă convertibilă) „à l'ordre de" *„Solidarité Universitaire France-Roumanie" de trimis pe adresa trezorierului asociaţiei: Mme Ştefana Negri-Grigorescu, 125, Quai Valmy Bât. E 75010 Paris*

Conturile legate de acest apel sînt ţinute la dispoziţia donatorilor

Semnatari: Dan Aftalion, Maria Brătianu, Jean Cantacuzène, Ion Filotti, Alexandru Ghika, Alexandru Herlea, Dinu Ionescu, Ştefana Negri-Grigorescu, Radu Portocală, Pierre Rosetti, Sanda şi Vlad Stolojan, Şerban Teculescu, Ion Vianu.

Jean Cantacuzène, 3 august 1996

CELE MAI AŞTEPTATE APARIŢII HUMANITAS
din august / septembrie

GERSHOM SCHOLEM
Cabala şi simbolistica ei
H.-R. PATAPIEVICI
Zbor în bătaia săgeţii
(ediţie nouă)
KEITH HITCHINS
România 1866–1947
RĂSVAN POPESCU
Prea tîrziu
(cartea – scenariu a filmului lui Pintilie)
GABRIEL LIICEANU
Jurnalul de la Păltiniş
(ediţie nouă, cu un **Adaos** din 1996) şi **Epistolar**

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

Liga Naţională pentru Integrare Europeană (LINIE) Cluj-Napoca
anunţă
Concursul naţional cu premii pentru cele mai bune eseuri cu tema
„Prietenia româno-ungară, o cărămidă la construcţia noii Europe. Pericolul naţionalismului extremist"

organizat de **Liga Naţională pentru Integrare Europeană**, în colaborare cu Asociaţia de Prietenie Ungaro-Română (Magyar-Román Baráti Tarsaság – Pécs), Universitatea „Babeş-Bolyai" (facultăţile de studii europene şi studii politice), revista *Tribuna*, revista *„22"*, ziarul *Adevărul*, ziarul *Evenimentul zilei*, ziarul *România liberă*, ziarul *Szabadság*, ziarul *Adevărul de Cluj* şi ziarul *Mesagerul transilvan*.
Cele trei exemplare ale eseului, dactilografiate în limbile română, maghiară şi franceză sau engleză, se vor trimite pînă la data de 15 septembrie 1996 la Liga Naţională pentru Integrarea Europeană (LINIE), Cluj-Napoca, 3400, str. M. Kogălniceanu nr. 1 (Universitatea „Babeş-Bolyai"). Relaţii la telefon 064-165279.
Rezultatul concursului se va anunţa în mass-media în termen de 60 de zile.
Cele mai bune eseuri premiate se vor tipări într-un pliant trilingv, cu sprijinul financiar al Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă, care a lansat o competiţie naţională pentru finanţarea de proiecte care sprijină şi promovează integrarea europeană şi euro-atlantică a României.
Consiliul de conducere LINIE:
Preşedinte executiv: acad. prof. dr. Ionel Haiduc
Preşedinte de onoare: prof. univ. dr. Andrei Marga
Prim-vicepreşedinte: ing. Ion Hurezeanu
Director programe: prof. univ. dr. ing. Radu Munteanu
Vicepreşedinte: prof. univ. dr. Nic. Păun

N. C. MUNTEANU

Alo! Aţi greşit numărul?

Luni, 5 august, cam al şaselea an de la revoluţie. Pe seară. Pe balconul personal, îmi soresc oasele şubrezite de bătrîneţe. Linişte. Pînă la etajul şapte abia dacă se aude circulaţia din Piaţa Dorobanţi. Nu se aud nici măcar vociferările celor care-i gratulează de mamă pe şoferii indisciplinaţi ce vor să ia benzină peste rînd. De cîteva zile, în staţia de la poalele blocului nu este benzină. Nici cu plumb, nici fără plumb. De vină e tranziţia şi lipsa de dolari. Necazul altora, norocul meu. Tocmai am făcut un bilanţ al vieţii mele în ultimii doi ani de tranziţie. N-au fost în zadar. Au fost de pomana porcului. Sînt mulţumit, e linişte, mă simt bine, stau pe balcon, mă soresc, beau vodcă Gorbaciov, singura dovadă că, totuşi, comunismul a avut şi părţile lui bune. Beau vodcă Gorbaciov şi, aşa le potriveşte viaţa, răsfoiesc *O beţie cu Marx* de Mircea Dinescu.

Sună telefonul. Nu răspund. E la vreo cinci metri distanţă. Oricum, răspunde robotul, eu ascult. Sînt un fel de căpitan Bucur, cu deosebirea că ascult la propriul meu telefon mesaje care, în principiu, îmi sînt adresate. Robotul trece pe înregistrare. Stupoare. Preţ de cîteva secunde, aud conversaţia a două doamne. Vorbesc între ele, nu mi se adresează, habar n-au că eu le ascult. O fi vreo atingere pe undeva, *imi zic. Peste vocile lor, intră* Mihai Pelin. Vrea să ştie ce-am făcut într-o problemă, mă va căuta în cursul serii. Mihai Pelin închide. Robotul însă continuă să le înregistreze pe cele două doamne. Mă simt oarecum vinovat. Ascult şi înregistrez o convorbire care nu mă priveşte şi, fără voia mea, probabil încalc vreo lege, violez secretul unei convorbiri particulare. Convorbirea e oarecum banală. Cineva a fost la poliţie, mîine nu poate veni la redacţie, un cazier va ieşi miercuri, doamna Corbu a fost la bancă, mîine se duce din nou să rezolve problema, trebuiesc făcute prototipuri de semnături, într-un cont vor intra nişte bani, una din doamne constată că pe linie se mai aud voci şi zgomote suspecte, Gabriela scrie, nu poate fi deranjată... După două minute conversaţia se întrerupe, aşa e programat robotul.

Stranie întîmplare. Recunosc una din voci. Este a redactorului-şef-adjunct al revistei „22". Reconstituim. Convorbirea s-a purtat între Ioana Ieronim, din redacţia revistei şi Rodica Palade, aflată acasă. Cercetez în dreapta şi, mă rog, în stînga. Supoziţii. Pe undeva e o atingere. Însă asta nu explică claritatea înregistrării. Sîntem ascultaţi!!! Eu, redacţia revistei „22", Rodica Palade. Da, dar e lege, nu e voie decît cu aprobarea Parchetului. Şi numai în cazul în care e vorba de un atentat la securitatea, pardon, siguranţa naţională. Dacă e vorba numai de mine, puţin îmi pasă. Am un trecut sulfuros, am scris împotriva unui sistem ai cărui oameni sînt iarăşi ce-au fost şi chiar mai mult decît atît. Şi oricum, dacă e vorba de siguranţa naţională, sînt atîţia care invidiază fericirea şi bunăstarea poporaşului român, poftim, să mă asculte, voie de la mine. Ce spun la telefon, oricum, spun şi public, nu-s probleme. Problema e că robotul meu telefonic, pervers, se declanşează tam-nisam şi înregistrează convorbiri care nu mă privesc, purtate de la posturi telefonice aflate la kilometri buni de locuinţa mea. Robotul meu încalcă legea? Sînt eu cel care încalcă ascultînd ce a înregistrat? O încalcă cei de la „22", violînd intimitatea robotului meu s[illegible]indirect, pe a mea? Ei ştiu asta? Şi dacă cei de la „22" au făcut vre[illegible]oroboaţă împotriva siguranţei naţionale? Eu ce fac, pe cine anunţ? N-aş vrea să fiu complice. Nu cred, dar e bine să ştiu. Să mă feresc. Nu cumva să cad în păcat. Nu vreau să cad nici în păcatul de a acuza cine ştie ce, pe cine ştie cine. În afara înregistrării, nu am alte probe. Că ştim cu toţii cum e cu fandaxia la români. Drept care şi dau seama despre acest straniu fapt divers. Gîndesc că altceva decît fapt divers nu poate să fie! Nu? Dacă nu e cu supărare, a greşit cineva numărul?

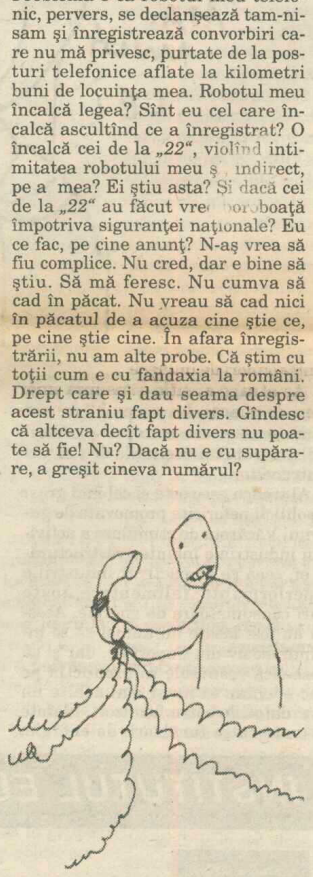

România participantă la exerciţii militare NATO

Cooperative Osprey '96

România va participa în perioada 12–30 august la cel mai mare exerciţiu de tip „menţinerea păcii în zonă de litoral" desfăşurat în America, alături de militari din Canada, Olanda, SUA şi următoarele ţări din parteneriatul pentru pace: Albania, Austria, Bulgaria, Estonia, Gruzia, Kazahstan, Kirghizstan, Letonia, Lituania, Moldova, Polonia, Slovacia, Ucraina, Ungaria şi Uzbekistan.

Scopul exerciţiului este să dezvolte interoperabilitatea forţelor participante, în concordanţă cu metodologia de pregătire folosită de Infanteria Marină Americană, NATO şi ONU.

Cooperative Osprey '96 este planificat de Comandamentul Aliat din Atlantic al NATO. Din partea americană, gazda exerciţiului este Comandantul Şef al Comandamentului American al Forţelor din Atlantic, generalul John Sheehan, care a fost în România anul acesta în aprilie, la invitaţia generalului Dumitru Ceoflină. Unitatea din Corpul 9 Armată vizitată cu această ocazie va participa la exerciţiu.

Informaţie primită de la Ambasada SUA

Luni 5 august

• PSM critică dur PDSR

Prim-vicepreşedintele PSM, Adrian Păunescu, a criticat virulent politica anti-economică a PDSR, îndreptată împotriva privatizaţilor, „într-un sistem mai centralizat ca niciodată". Pentru a corecta actuala „economie haotică de piaţă", PSM a creat un Departament de Privatizare condus de Mihai Erbaşu. Păunescu a mai apreciat că o alianţă a stîngii este puţin probabil să se realizeze pînă la alegerile generale.

• Ascensiunea CDR relevată de sondajul IMAS

La solicitarea Convenţiei Democratice, IMAS a realizat în perioada 16-23 iulie un sondaj de opinie pe un eşantion de 1.021 de persoane, selecţionat după structura demografică a populaţiei. **CDR conduce în preferinţele electoratului cu un procent de 33,5%**, în timp ce PDSR e preferat de 27,5% dintre cei chestionaţi. Ion Iliescu conduce în topul candidaţilor la preşedinţie (37,1%), urmat de Emil Constantinescu (31,6%) şi Petre Roman (18,7%). 26% dintre cei chestionaţi au declarat că nu votează sau nu ştiu dacă vor vota. În cazul în care ar vota, 11% dintre nehotărîţi ar face-o cu Convenţia. La capitolul alianţe politice actuale, cei mai mulţi (41,9%) ar fi mulţumiţi sau foarte mulţumiţi de o înţelegere între PDSR şi CDR, în timp ce numai 31,3% ar fi mulţumiţi de o alianţă CDR-USD.

Marţi 6 august

• PAC a pierdut preşedintele executiv

Preşedintele executiv al PAC, Nicolae Ţăran, şi-a anunţat demisia din partid, fără să facă publice motivele acestui gest. Membru fondator al PAC, Ţăran deţinea funcţia de preşedinte executiv din mai 1995.

• Emil Constantinescu se pronunţă pentru un referendum privind unirea cu Moldova

Într-un interviu acordat cotidianului *Frankfurter Rundschau*, preşedintele CDR Emil Constantinescu a declarat că referendumuri organizate în România şi Moldova ar putea duce la reunificarea celor două ţări, aşa cum s-a întîmplat şi în Germania. Pe de altă parte, Emil Constantinescu a pledat pentru o mai mare autonomie pentru minoritatea maghiară, fără ca acesteia să i se acorde un tratament preferenţial.

Miercuri 7 august

• Emil Constantinescu renunţă la protecţia SPP

Într-o declaraţie de presă, liderul CDR, Emil Constantinescu, a declarat că respinge ideea unei protecţii exagerate şi costisitoare, atîta vreme cît pînă acum nu a fost ameninţat de nimeni. Anterior, SPP arătase că are nevoie de circa 2,5 miliarde lei pentru a asigura protecţia candidaţilor la funcţia prezidenţială. „Măsurile preconizate de SPP pornesc de la modelul vizitelor de lucru ale preşedintelui Ion Iliescu, ale reprezentanţilor guvernului şi ai partidului de guvernămînt, model care a transformat România într-o ţară a girofarurilor şi a bodyguarzilor", a arătat Constantinescu.

Joi 8 august

• Un nou sondaj arată avansul CDR

Cel de-al doilea sondaj comandat de CDR pentru desemnarea listelor proprii de candidaţi pentru legislative relevă avansul Convenţiei şi al lui Ion Iliescu în cursa pentru alegerile din această toamnă. Partidele sînt preferate în următoarea ordine: **CDR–33%**, PDSR–30%, USD–13%, UDMR–7%, PUNR–6%, ANL–4%, PSM, PRM–3%. 28% sînt nehotărîţi sau nu ar vota. Dintre candidaţii la preşedinţie, I. Iliescu este preferat de 37% dintre cei anchetaţi, E. Constantinescu de 29%, P. Roman de 18%, G. Frunda de 5% etc. 18% dintre subiecţi sînt nehotărîţi. În privinţa partidului preferat din CDR, 39% au optat pentru PNŢCD, 18% pentru PNL, PER şi PNLCD –3%, FER, PUD şi UDC–0,5%. 35,5% nu optează în mod deosebit pentru un partid.

• PD propune un program anticorupţie

Liderul PD, Victor Babiuc, a prezentat în numele USD un program minimal de urgenţă pentru combaterea corupţiei. Intitulat „Manifest anticorupţie", programul USD propune cinci căi pentru stoparea acestui flagel „care provacă degradarea întregii noastre vieţi sociale". Babiuc a cerut şi încetarea manevrelor politicianiste care urmăresc acordarea de „certificate de bună purtare" unor lideri PDSR.

Vineri 9 august

• Teodor Meleşcanu se simte alături de MAE

Într-o scrisoare deschisă, replică la rumoarea legată de posibila sa numire în staff-ul electoral al preşedintelui Ion Iliescu, ministrul de Externe Teodor Meleşcanu arată că o astfel de propunere îl onorează, dar în acelaşi timp se simte solidar cu eforturile MAE în efortul de integrare europeană.

• CDR doreşte să guverneze cel mult cu USD şi ANL

Preşedintele PNŢCD, Ion Diaconescu, a arătat că şi-ar dori ca în primul rînd partidul său să guverneze România, împreună cu celelalte partide din CDR. Dacă CDR nuva obţine majoritatea la alegerile din această toamnă, PNŢCD este dispus la o colaborare cu USD şi ANL. *„Nu văd realizată nici o colaborare CDR–PDSR, dacă acesta din urmă repetă figura din 1992"*, a spus Ion Diaconescu.

• Emil Constantinescu la Tiraspol

Preşedintele Convenţiei Democratice, Emil Constantinescu, a încercat să-i viziteze la închisoarea din Tiraspol, pe trei dintre membrii „grupului Ilaşcu". Cererea a fost refuzată de conducerea închisorii, invocîndu-se ora tîrzie, însă le-a fost acceptat un pachet cu medicamente. Ulterior, într-o conferinţă de presă ţinută la Chişinău, Emil Constantinescu a solicitat eliberarea lui Ilie Ilaşcu, a cărui stare de sănătate nu este prea bună.

Duminică 11 august

• Şi MER are candidat pentru Cotroceni

Al treilea congres al Mişcării Ecologiste din România l-a ales ca preşedinte al partidului pe fostul judecător la Curta Constituţională, Antonie Iorgovan, care a fost desemnat totodată şi candidatul MER la preşedinţie. MER face parte din Uniunea Naţională de Centru, Iorgovan urmînd să participe la un balotaj alături de reprezentanţi PDAR şi PUR pentru desemnarea unui candidat al alianţei la alegerile prezidenţiale.

Rubrică realizată de MARIAN CHIRIAC

ILIE ŞERBĂNESCU

Expresia crizei, noua confiscare a valutei

Guvernul a trecut la aplicarea Hotărîrii privind constituirea mai de mult proiectatului, dar extrem de controversatului, fond valutar pentru importurile energetice. Dincolo de mobilizarea unor resurse mai puţin importante, este vorba practic de obligarea a peste 100 de agenţi economici de stat, precum şi a băncilor comerciale, să schimbe în lei, la cursul „oficial" al Băncii Naţionale, anumite deţineri de valută, mai exact sau mai puţin exact precizate.

Indiferent în ce scop şi sub ce formă, forţarea agenţilor economici chiar dacă numai de stat – fie întreprinderi, fie bănci – de a-şi schimba valuta din cont la un anumit curs înseamnă în ultimă instanţă o confiscare a valutei. Şi o confiscare a valutei, indiferent în ce scop şi sub ce formă, consemnează fără echivoc eşecul unei politici economice. Nici că putea exista un epilog mai dramatic dar în acelaşi timp mai semnificativ al unei guvernări care, dacă a fost s-o fi caracterizat ceva, a fost încercarea disperată de a opri destructurările şi dezorganizările produse de rupturile cu trecutul, dar prin folosirea din păcate nu a mijloacelor viitorului, ci tot a mijloacelor trecutului.

În domeniul la care ne referim, timp de aproape 4 ani cabinetul Văcăroiu n-a găsit – pentru că nici nu şi-a propus să caute – un sistem de finanţare a importurilor de petrol şi gaze naturale adecvat economiei de piaţă şi descentralizării pieţei valutare. A apelat la acelaşi sistem centralizat pe care an de an l-a uilizat pe cît a putut în surdină. Şi, cînd situaţia în economie şi pe piaţa valutară s-a deteriorat în mod grav, nu i-a mai rămas decît să oficializeze ceea ce s-a făcut de fapt şi pînă acum, în spatele uşilor închise. Şi a recurs la obligarea administrativă, prin ordin, a agenţilor economici de stat să-şi schimbe în lei deţinerile de valută pentru constituirea fondurilor de import.

Guvernul Văcăroiu se află la sfîrşit de mandat şi pentru că ne găsim în România şi înaintea alegerilor, cabinetul Văcăroiu este de bănuit că ştie ce îl aşteaptă. Toată floarea politicii româneşti se va năpusti pe Executiv, îl vor face cu ou şi cu oţet, şi îi vor pune în cîrcă şi ce n-a făcut. Şi cele mai jenante vor fi delimitările de cabinetul Văcăroiu ale însuşi partidului de guvernămînt care, după preceptul nici usturoi n-am mîncat ..., va încerca astfel să-şi cosmetizeze imaginea electorală.

Cît ne priveşte, neavînd nici un scop electoral, nu vom abandona analiza la rece şi, la vremea încheierii mandatului executivului Văcăroiu, ne vom exprima asupra bilanţului acestuia, cu activul şi pasivul său.

Este probabil ca Guvernul Văcăroiu dacă nu ar fi fost la sfîrşit de mandat nu ar fi oficializat colectarea prin ordin a fondurilor pentru importurile de petrol. Din păcate – nu atît pentru Guvernul Văcăroiu, cît pentru economia românească – această confiscare *de facto* a valutei agenţilor economici de stat marchează un triplu eşec.

În primul rînd un eşec al politicii guvernamentale, în care Palatul Victoria a avut alături Cotrocenii şi Banca Naţională, de menţinere artificială a cursului leului, în scopul ca devalorizarea să nu sporească preţurile interne. Această politică a luat aspecte periculoase pentru economie în perspectiva alegerilor. În mod evident, în cazul în care cursul ar fi fost realist şi avantajos, cei obligaţi acum să-şi schimbe valuta ar fi făcut-o de bună voie şi nu trebuiau constrînşi prin ordin.

În al doilea rînd, este vorba de eşecul politicii aparţinînd strict Guvernului de a controla preţurile la carburanţi prin păstrarea comenzii asupra cursului de decontare internă a importurilor de ţiţei. Tot încercînd să amîne majorarea preţurilor interne prin întîrzierea comenzii de a se utiliza un nou curs de decontare în pas cu devalorizarea acestuia, guvernul a lăsat fără fonduri, măcar în lei, importatorii de petrol autorizaţi de către Guvernul însuşi.

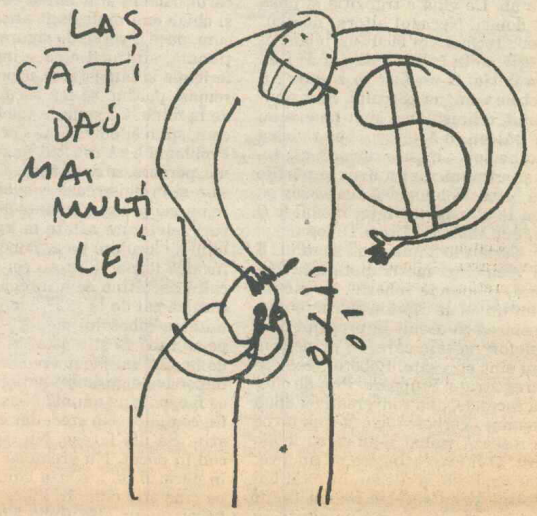

Aprovizionarea pieţei acum sufera. Şi recentele creşteri de preţuri la carburanţi, trebuie spus pe şleau, sînt insuficiente pentru a acoperi pierderile din trecut şi necesităţile de fonduri pentru viitor.

Al treilea eşec este şi cel mai grav: al politicii nefericite promovate de guvernul Văcăroiu de stimulare a activităţii industriale înaintea restructurării ei, ceea ce a reactivat industriile neperformante, falimentare, toate mari consumatoare de energie. Acestea au fost lăsate nu numai să se înfrupte masiv din importuri, dar şi să irosească resursele în producţia pe stoc şi chiar să nu-şi mai achite nu doar datoriile către furnizori, înainte de toate către furnizorii de energie, dar şi obligaţiile către stat. Confiscarea valutei apare ca o consecinţă aproape obiectivă a unei asemenea politici. Nota de plată a generozităţii guvernamentale faţă de industriile falimentare o vor achita agenţii economici performanţi – căci lor li se confiscă acum valuta – şi, în ultimă instanţă, populaţia.

Şi din păcate confiscarea valutei, însoţită de penuria de benzină, deocamdată a celei fără plumb, produce pentru toată lumea fiorii reci ai insinuării crizei de tip bulgăresc în economia românească.

În orice caz, primul ministru, chiar dacă la sfîrşit de mandat, are datoria să ia aminte la un fapt straniu: asocierea măsurii menţionate cu cea privind prima emisiune de titluri guvernamentale în valută prin care se urmăreşte de fapt atragerea la dispoziţia guvernului, contra dobîndă, a resurselor de valută existente pe piaţă, inclusiv la persoane fizice. Şi atunci din două una: ori cineva vrea într-adevăr să-l compromită complet pe primul ministru, ori un diletantism aproape superb există, dar cu efect absolut similar. Cine poate crede că, exact în condiţiile în care guvernul confiscă valuta de la cei pe care îi are în subordine, va mai avea vreo şansă de a atrage disponibilităţile în valută ale celor pe care nu îi are în subordine. Aceştia vor fugi ca de dracu şi vor încerca dimpotrivă, să-şi pună la adăpost valuta, chiar şi la ciorap, numai să nu le-o ia cumva Guvernul.

A fost stabilită protecţia salariaţilor împotriva accidentelor de muncă

Protecţia muncii constituie un ansamblu de activităţi instituţionalizate avînd ca scop asigurarea celor mai bune condiţii în desfăşurarea procesului de muncă, apărarea vieţii, integrităţii corporale şi sănătăţii salariaţilor şi a altor persoane participante la procesul muncii. Legea protecţiei muncii publicată în „Monitorul Oficial" din 23 iulie a.c. prevede obligativitatea persoanelor juridice şi fizice de a elabora instrucţiuni proprii de aplicare a normelor de protecţie a muncii, în funcţie de particularităţile proceselor de muncă. Normele de protecţie a muncii se vor aplica salariaţilor, membrilor cooperatori, persoanelor angajate cu convenţii civile, cu excepţia celor care au drept obiect activităţi casnice, precum şi a ucenicilor, elevilor şi studenţilor în perioada efectuării practicii profesionale.

Accidentul de muncă, în sensul acestei legi, constituie vătămarea violentă a organismului în timpul procesului de muncă sau în îndeplinirea îndatoririlor de serviciu, dar şi accidentul suferit de orice persoană ca urmare a unei acţiuni întreprinse din proprie iniţiativă, pentru prevenirea ori înlăturarea unui pericol care ameninţă avutul public sau pentru salvarea de vieţi omeneşti. Angajaţii pot primi despăgubiri şi dacă în drum spre serviciu li se întîmplă un accident.

Legea stabileşte *obligaţii pentru patroni*. Aceştia sînt obligaţi să angajeze numai persoane care corespund normelor postului pe care trebuie să-l ocupe; să stabilească pentru salariaţi atribuţiile şi răspunderea ce le revin în domeniul protecţiei muncii; să dispună de materialele necesare informării (afişe, pliante, filme, diafilme) şi educării salariaţilor cu privire la protecţia muncii; să asigure funcţionarea permanentă a dispozitivelor de protecţie, a aparaturii de măsură şi control, precum şi a instalaţiilor de captare, reţinere şi neutralizare a substanţelor nocive degajate în desfăşurarea proceselor tehnologice. Totodată, patronii care desfăşoară activitate fără a fi autorizaţi din punct de vedere al protecţiei muncii vor solicita autorizaţia de funcţionare inspectoratelor teritoriale pentru protecţia muncii în termen de 30 de zile de la intrarea în vigoare a acestei legi.

Activităţile din economia naţională pentru care se elaborează norme specifice de protecţia muncii, potrivit acestei legi, sînt: agricultura, silvicultura, exploatarea forestieră şi economia vînatului, piscicultura şi pescuitul, industria extractivă, industria prelucrătoare, energia electrică şi termică, gaze şi apă, comerţul cu ridicata şi cu amănuntul, repararea şi întreţinerea autovehiculelor, hoteluri şi restaurante, transport, depozitare şi comunicaţii, sănătate şi asistenţă socială, alte activităţi. Cele mai multe accidente de muncă se înregistrează în extracţia şi prepararea minereurilor.

MADIS UNGUREANU

INSTITUTUL EUROPEAN

În colecţia FLORILEGIUM

TEATRU AUSTRIAC CONTEMPORAN

Antologie de Dan Stoica

Cei cinci autori aleşi pentru această antologie nu sînt decît o parte, desigur extrem de importantă, dintr-un şir de scriitori a căror operă ridică edificiul literaturii austriece într-o epocă în care specificitatea naţională capătă o funcţie şi o valoare aparte.

Cuprinde: • **Thomas Bernhard**, *Făcătorul de teatru* • **Werner Schwab**, *Genocidul sau Ficatul meu e fără rost* • **Elfriede Jelinek**, *Valea morţilor* • **Peter Turrini**, *Jar de munte* • **Peter Handke**, *Ora la care nu ştiam unii de alţii*

300 pag., 6 600 lei

Comenzi şi informaţii la sediul Editurii, în Iaşi:
Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600
Tel. 032-127311 • Tel.-fax: 032-230197

Cristian Preda

Din vremea primului mandat: Ion Iliescu la 1 iunie 1992

Numeroasele argumentări apărute în presă referitoare la neconstituționalitatea unei posibile noi candidaturi prezidențiale a d-lui Iliescu au trezit mai multe reacții.

În primul rînd, președintele însuși a renunțat la data anunțată inițial (20 august) pentru prezentarea oficială a intenției domniei sale de a candida din nou. În afara acestei reacții prezidențiale, cei care au afirmat constituționalitatea unei noi candidaturi (ambasadorul Traian Chebeleu, în *Libertatea* din 7 august, p.3 și, respectiv, jurnalistul Ralu Filip în *Curierul național*, 10 august, p.3) nu au făcut referire la interpretările formulate de Paul Florea (*România Liberă*, 4 august), de Renate Weber (*România Liberă*, 5 august) sau de subsemnatul (în *„22"*, din 24–30 iulie și din 7–13 august), ci au preferat să invoce articole diferite din Constituție. E vorba, în primul caz, de o interpretare ce propune corelarea art. 81 alin. (4) și a art. 83 alin.(1); în cel de-al doilea caz, e vorba de o încercare de a concentra discuția exclusiv asupra art.15 alin.(2) referitor la imposibilitatea aplicării retroactive a legii. Nici una din aceste opinii „pro" nu a urmărit demonstrarea slăbiciunii argumentelor invocate în interpretările „contra" constituționalității unei noi candidaturi, ci doar mutarea discuției în alt plan.

DECRETUL nr. 117 din 1 iunie 1992 pentru numirea unor judecători la Curtea Constituțională.
Publicat în *M.Of.* nr. 124 din 8 iunie 1992

„În temeiul art. 99 alin. (1) și art. 140 alin. (2) din Constituția României, precum și al art. 7 alin. (2) și art. 51 alin.(2) din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale.

Președintele României *decretează:*

Articol unic. – Se numesc în funcția de judecător la Curtea Constituțională începînd cu data de 1 iunie 1992:

– Vasile Gionea, doctor în drept, pentru o perioadă de 3 ani;

– Mihai Constantinescu, doctor în drept, pentru o perioadă de 6 ani;

– Florin Bucur Vasilescu, doctor în drept, pentru o perioadă de 9 ani."

Iată că, într-o chestiune aparent atît de banală (numărul mandatelor deja îndeplinite de președintele Iliescu), dar atît de importantă (căci în joc e respectul statului de drept) s-au formulat interpretări cu concluzii net contradictorii; ceea ce denotă, pe de o parte, inconsistența Constituției, iar pe de alta, dificultatea nașterii unui adevărat dialog pe teme constituționale. În fine, o a treia reacție (de fapt, prima în ordine cronologică), a fost lansarea expresiei *„al doilea mandat constituțional"* la Conferința PDSR, desfășurată la cîteva zile după reluarea chestiunii mandatelor prezidențiale. Aceasta e reacția cea mai neserioasă, căci a răspunde unor demonstrații (corecte sau incorecte) cu o simplă formulă – oricît de ingenioasă ar părea ea la prima vedere – înseamnă a dovedi infantilism politic sau juridic.

Mai jos, vom încerca să demonstrăm, plecînd de la un act săvîrșit de președintele Iliescu în 1992, atît inconsistența reacțiilor de tipul Chebeleu–Ralu Filip, cît și caracterul cu totul derizoriu al formulei PDSR-iste.

La 1 iunie 1992, Ion Iliescu a emis un decret, cu numărul 117, prin care numea trei judecători la Curtea Constituțională. Cum textul acestui decret e reprodus aici, oricine poate observa că el e emis (și semnat) de cineva care se intitulează *„Președintele României"*. Tot așa, oricine poate sesiza că Președintele României folosea drept temei legal două articole din Constituția intrată în vigoare la 8 decembrie 1991, în urma referendumului de la acea dată. Deci, la 1 iunie 1992, d-l Iliescu nu mai făcea referire, în exercitarea atribuțiilor de Președinte, la articole din Legea 92/1990, în baza căreia fusese ales la 20 mai 1990. De altfel, în toate documentele pe care le-am putut consulta pînă acum, nu am dat peste nici un act în care președintele României să mai invoce, după 8 decembrie 1991, Legea din 1990. Îi invităm chiar pe susținătorii constituționalității unei noi candidaturi să probeze cu un document o asemenea referință, dacă ea există. Chestiunea e de cea mai mare importanță: căci **dacă nici un act al președintelui nu se mai referă, după 8 decembrie 1991, la Legea 92/1990 înseamnă că domnia sa a exercitat din 8 decembrie 1991 în 27 septembrie 1992, atribuțiile prevăzute doar de Constituție, deci un mandat constituțional, mai exact primul.** În cazul Curții Constituționale nici nu putea fi invocat un alt temei, căci această instituție e prevăzută pentru întîia dată de textul Actului fundamental.

De mare interes se vădește a fi cercetarea comparată a temeiurilor legale invocate de Președinte (vezi textul alăturat), de Senat (în *Hotărîrea* sa nr. 21 din 2 iunie 1992, publicată în *M.Of.* nr. 129 din 11 iunie 1992) și de Camera Deputaților (în *Hotărîrea* sa nr. 37 din 3 iunie 1992, publicată în *M.Of.* nr. 129 din 11 iunie 1992) pentru a numi judecătorii Curții Constituționale. Toate cele trei autorități invocau, pe de o parte, art. 7 și art. 51 alin.(2) din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale. **Diferențele apar atunci cînd e vorba de temeiurile constituționale ale Hotărîrilor.** Singurul articol din Constituție invocat de toate cele trei autorități este cel cu nr. 140 alin. (2) care spune că *„trei judecători sînt numiți de Camera Deputaților, trei de Senat și trei de Președintele României"*. Camera și Senatul invocau apoi art. 152 alin. (2) care stipulează că *„judecătorii primei Curți Constituționale sînt numiți pentru o perioadă de 3, de 6 și, respectiv, de 9 ani. Președintele României, Camera Deputaților și Senatul desemnează cîte un judecător pentru fiecare perioadă."* Acest ultim articol nu apare între cele invocate de Președintele Ion Iliescu la 1 iunie 1992. Domnia sa invoca, în schimb, art. 99 alin.(1), care definește actele Președintelui constituțional: *„în exercitarea atribuțiilor sale, președintele României emite decrete care se publică în* Monitorul Oficial *al României. Nepublicarea atrage inexistența decretului."* D-l Iliescu înțelegea astfel să asume integral atribuțiile prevăzute de Constituție (aici, numirea judecătorilor Curții) invocînd nu un articol din dispozițiile tranzitorii ale Constituției, ci chiar textul care definește actele instituției prezidențiale (emiterea de decrete ce capătă forță după publicare). Cu alte cuvinte, **la 1 iunie 1992, Ion Iliescu acționa în virtutea unui mandat definit în mod absolut de textul Constituției.** Cine afirmă că acest mandat (derulat după 8 decembrie 1991) nu e unul definit în mod absolut drept constituțional, afirmă în mod implicit că temeiul actului de la 1 iunie 1992 nu e constituțional; ceea ce nu poate însemna, în contextul dat, decît că invocarea art.99 alin.(2) era la 1 iunie 1992 o încălcare a Constituției. Consecințele acestei argumentări sînt însă deosebit de grave: dacă, definindu-și actele ca acte prezidențiale, d-l Ion Iliescu a încălcat la 1 iunie 1992 Constituția, atunci trebuie să fie de îndată suspendat din funcție, iar cei care ar trebui să declanșeze procedura de suspendare sînt chiar cei care desemnează mandatul 1992–1996 drept primul mandat constituțional! În al doilea rînd, dacă la 1 iunie 1992, judecătorii Curții nu au fost desemnați în limitele definite de Constituție, atunci Curtea Constituțională e perfect ilegală, toate deciziile ei fiind nule de drept! Iată care sînt consecințele veritabile ale declarațiilor care desemnează mandatul 1992–1996 drept primul constituțional.

În aceste condiții, cred că e aproape inutil să mai observăm că argumentele d-lui Chebeleu se transformă într-o probă solidă în favoarea ilegalității Curții. Cît privește insistența d-lui Ralu Filip asupra aplicării neretroactive a legii, e clar pentru oricine că ea nu are valoare aici, unde e vorba tocmai de aplicarea Constituției la 1 iunie 1992, la ceva mai puțin de 6 luni de la intrarea ei în vigoare. Deocamdată, atît.

Nicolae Manolescu, candidat la Președinție

12 august 1996. La discoteca „Black and White", din parcul Floreasca, Alianța Națională Liberală și-a anunțat candidatul la președinția României. Acesta este profesorul Nicolae Manolescu, președintele PAC.

O serie de români din diaspora și-au anunțat cu această ocazie sprijinul pentru candidatura lui Nicolae Manolescu: Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Mihnea Berindei, Rodica Iulian, Oana Orlea, Bujor Nedelcovici, Alexandru Niculescu (Franța); Virgil Nemoianu, Toma Pavel (SUA); Emil Hurezeanu, Gelu Ionescu, Raluca Petrulian, Michael Shafir (Germania). Publicăm în continuare un fragment din discursul lui Nicolae Manolescu.

„Vă rog să considerați principiile care mă călăuzesc drept un angajament solemn. Sper ca ele să devină, pentru Dv. un argument în fața propriei conștiințe.
Voi fi Președintele tuturor românilor și voi reprezenta cu demnitate și onoare România.
Voi pune interesul țării mai presus de acela personal.
Voi promova ideile democrației, libertății și dreptății.
Voi fi cinstit cu mine însumi și cu Dv.
Voi face tot ce-mi va sta în putință pentru ca România de mîine să fie mai bună decît aceea de astăzi."

Cuvîntul Monicăi Lovinescu

Cred că-i putem fi recunoscători lui Nicolae Manolescu pentru hotărîrea pe care a luat-o. Și el, și noi ne vom simți astfel trăitori în țara lui Maiorescu, unde gîndul nu trebuie să biruie doar în cărți, ci și în mentalități; în pravila modernă și liberală ce se cere reinventată, în instituții, dar și în cotidianul cel mai concret. Nu vom „intra în Europa" – cum se spune cu o sintagmă clișeizată – dacă nu vom redeveni europeni prin legile votate și aplicate: de la o justiție care să împartă cu adevărat dreptate, pînă la un pămînt, un oraș, o stradă dezbărate de rușinea mizeriei.

Trebuie să-i fim recunoscători lui Nicolae Manolescu deoarece, pentru a contribui la această metamorfoză necesară, a avut – contrar altora – ce sacrifica: o carieră, în plină desfășurare, de istoric și critic literar, primul printre cei de prim plan.

Nicolae Manolescu e obișnuit cu acest gen de sacrificii cu care nu s-a lăudat niciodată. N-a rămas el de-a lungul comunismului simplu lector într-o universitate unde statura sa domina, doar pentru că refuza să se înscrie în Partidul comunist? Nu condamnăm pe cei care au fost membri de partid, dar excepția, dacă e plătită cu o carieră, merită cel puțin subliniată.

Aici o foarte scurtă paranteză spre a ne mira că, în ciuda părerii comune după care PAC-ul ar fi prin excelență partidul intelectualilor, aflăm atît de puțini scriitori în rîndurile sale. Dacă am vrea să alunecăm în polemică, ne-am întreba care sînt motivele psihologice sau psihanalitice care despart pe scriitori de criticul lor cel mai de vază. Dar nu vrem. Nu acum și nu aici unde predomină speranța.

Trebuie să-i fim recunoscători lui Nicolae Manolescu fiindcă, într-un peisaj al corupției și al îmbogățirilor fulgerătoare, trăiește ca un simplu profesor, într-un modest apartament, și nu într-o vilă din cartiere primăvărătece, fără bodyguarzi și alte însemne ale avuției și puterii. El ne arată astfel încă o dată că poți candida la funcția supremă în Stat hotărît să-l servești, iar nu să te servești de el. Chiar pe un teren reputat al pragmatismului și demagogiei (cum e cel politic), el nu uită astfel etica și nu-și disprețuiește îndeajuns concetățenii pentru a-i îmbăta cu fraze mari și promisiuni irealizabile. Nicolae Manolescu îi consideră pe alegători adulți și responsabili.

Fie ca el să aibă dreptate, și nu dezamăgirile sedimentate în noi de praful imobilei noastre tranziții. Și-i urăm noroc nu doar din prețuire și prietenie, dar și fiindcă norocul lui ar concide – sîntem siguri – cu acela al întregii societăți românești.

Paris, august 1996

În linia întîi: Alianţa

Identitatea ANL

Mihaela Cutuş: Am dorit să aducem în faţa dv. un nou pol al politicii româneşti: Alianţa Naţională Liberală. Invitaţi sînt domnii Dinu Patriciu, lider al Partidului Liberal '93 şi Nicolae Manolescu, preşedintele Partidului Alianţei Civice. Aceste două partide formează de cîtva timp Alianţa Naţională Liberală, pe care, de curînd, deputatul Remus Opriş a numit-o *„o alianţă a disperării"*. V-aş ruga să comentaţi aceast lucru.

Nicolae Manolescu: Eu pot să vă dau şi alte citate, cum ar fi, de exemplu, cel al d-lui Silviu Brucan, care a spus despre această alianţă că era *„absolut necesară"*.

Dinu Patriciu: Într-o ţară în care există atîtea alianţe împotriva naturii, atunci cînd a apărut şi una firească, de apropiere între două forţe politice extrem de înrudite din punct de vedere al programelor, al ideilor, al doctrinei, toată lumea s-a întrebat de ce s-au unit.

N.M.: Cită vreme două partide liberale se unesc şi propun celorlalte partide liberale să vină alături de ele, mi se pare că sîntem în faţa unui gest politic care nici măcar n-ar mai trebui comentat. Că alte partide liberale nu au venit încă alături de noi, aceasta e o chestiune de timp. Eu sînt foarte convins, de pildă, că la anul, pe vremea aceasta, vom avea acest pol liberal deja constituit. Dacă tot vorbim de alianţe contra naturii, s-ar putea spune că ne mişcăm numai printre alianţe contra naturii, începînd chiar cu Convenţia Democratică, în care sînt partide de la stînga la dreapta, măturînd tot spectrul politic. Şi totuşi funcţionează. Cu atît mai mult, de aici înainte, vor funcţiona alianţele fireşti, pentru că în politica românească a survenit în ultimii ani o schimbare esenţială. S-au fixat nişte orientări destul de clare ale electoratului, iar alegerile locale din această primăvară au arătat foarte limpede că electoratul chiar dacă nu votează doctrine, votează anumite interese foarte precise. De ce a fost votat, de pildă, USD? Pentru că indică un pol social-democrat. Liberalismul e o ofertă care trebuia făcută şi iată, noi am făcut-o.

Rodica Palade: Înţeleg că alianţa constituită recent de dv. nu este numai suma a două partide.

N.M.: Este o idee.

D.P.: În cazul unei alianţe fireşti, procentele pentru opoziţie se înmulţesc. Este o socoteală extrem de simplă: opoziţia – social-democraţii grupaţi în USD, creştin-democraţii grupaţi în Convenţia Democratică şi liberalii grupaţi în Alianţa Naţională Liberală – pot cîştiga alegerile doar împreună. Doar procentele lor însumate pot să dea o majoritate absolută în parlamentul ţării şi numai aşa pot guverna. Nici Convenţia, nici USD, nici noi n-am putea guverna unii fără ceilalţi. Aceasta este o formă de unitate inteligentă a întregii opoziţii.

M.C.: Revenind la partidele pe care dumneavoastră le reprezentaţi în această alianţă: cît şi-au pierdut fiecare din identitate pentru a fi împreună şi a avea un program de guvernare comun?

N.M.: Nu a fost nevoie să facem nici un sacrificiu. Avem acest program în faţă şi, dacă el este comparat cu programele noastre separate, se poate vedea foarte bine că nu am renunţat nici unii, nici alţii la liniile esenţiale ale programului nostru. Singurul lucru în plus în acest program este mai marea lui precizie decît programele noastre luate separat. Din două motive: întîi, pentru că noi l-am gîndit ca pe un program de guvernare, nu ca pe un program electoral sau ca o doctrină expusă. Al doilea motiv este acela că, avînd împreună o forţă mai mare, am avut şi mai mult aplomb, adică ne-am putut permite să discutăm lucrurile altfel decît am fi făcut-o fiecare în parte.

D.P.: În acest program este definit mai clar că evoluţia ţării în continuare, spre deosebire de ce s-a întîmplat în ultimii 6 ani, înseamnă o

Nicolae Manolescu, preşedintele PAC

schimbare majoră, şi anume reforma orientată către binele cetăţeanului, al contribuabilului, cel care plăteşte statul pentru a fi un instrument care satisface binele colectiv, iar politicile lui trebuie îndreptate spre mai binele fiecăruia dintre noi. Acest lucru înseamnă o alternativă la tot ceea ce s-a întîmplat în politica românească în ultimii 6 ani, cînd reformele au fost de natură instituţională, au tratat în primul rînd, şi ca subiect şi ca obiect, statul şi nu au avut ca subiect principal cetăţeanul şi binele lui. Aceasta ne-a dus la 80$ pe lună salariul mediu astăzi şi nu la 300–500$ pe lună, cît este el în toate ţările ex-socialiste, central europene.

R.P.: Concret, cum o să vă adresaţi electoratului? Ce fel de „ambalaj" veţi utiliza pentru acest mesaj?

N.M.: Pentru asta e destul să citim programul. Chiar la pagina a doua, primul cuvînt este „dezetatizarea" şi se spune aşa: *„Ne asumăm responsabilitatea creării unei economii deschise, vom stimula dezvoltarea economică prin..."* şi urmează 20 de puncte, care sînt extrem de precise. Nu mai este vorba de o politică macroeconomică în care să spunem că vom face reformă, aici se spune precis: *„Ne asumăm reducerea şi uniformizarea taxelor vamale ca urmare a diminuării impozitelor directe, scutirea de taxe, înlăturarea preţurilor de monopol"*. Eu cred că o discuţie serioasă pe acest program, în locul polemicilor pe care el le-a suscitat printre neprietenii noştri, ar fi fost mai bună. Era de preferat să ni se spună: *„Iată, domnilor, dv. spuneţi că vreţi să reduceţi impozitul pe profit la 5%, impozitare medie pe salariu 10%. Să vedem dacă se poate sau nu se poate... De unde scoateţi banii"* ş.a.m.d.

R.P.: Chiar, se poate?

N.M.: Noi credem că da. Recent am văzut un tablou al impozitelor şi sîntem pe primul loc ca nivel ridicat al impozitelor.

D.P.: Nivelul de impozitare reală în România este de 60–65%. Reducerea impozitelor înseamnă venituri nete mai mari şi înseamnă dinamizare economică, creare de locuri de muncă. Problema este ce se întîmplă cu cheltuielile bugetare, dacă veniturile pentru un prim moment scad. De ce spun pentru un prim moment? pentru că, de fapt, atunci cînd impozitarea este mai redusă, veniturile totale ale bugetului, cu timpul, devin mai importante datorită creşterii economice. Ce se întîmplă în cele cîteva luni, în care este nevoie de surse bugetare ca să acopere cheltuielile? În primul rînd, se micşorează aceste cheltuieli prin reducerea subvenţiilor acordate tuturor întreprinderilor nerentabile şi, în al doilea rînd, prin vînzarea la licitaţie (internaţională în primul rînd) a serviciilor publice, prin privatizarea foarte rapidă, se vor obţine resurse care intră tot în veniturile bugetare. Or, aceste politici nu pot fi decît complementare – pe de o parte scăderea impozitării şi pe de altă parte, privatizarea foarte rapidă, pentru a acoperi veniturile ncesare la buget –, iar toate acestea sînt însoţite de măsuri absolut necesare ca, de exemplu, redistribuţia în teritoriu şi descentralizarea industriei pentru a ajunge la echilibrarea mediului rural cu mediul urban (tot privatizare înseamnă şi asta), atragerea capitalului străin prin simplificarea procedurilor şi prin măsurile fiscale şi de protecţie a proprietăţii, care sînt necesare, reducerea imediată a numărului de regii autonome şi transformarea lor în societăţi comerciale privatizabile. Toate acestea sînt măsuri complementare cu programul de bază.

M.C.: La scurt timp după ce dv. aţi constituit această alianţă, a mai apărut o Alianţă Naţional Liberală Ecologistă, formată din Partidul d-lui Radu Cîmpeanu şi Mişcarea Ecologistă din România, a d-lui Gugui. Credeţi că acest lucru nu va aduce o confuzie în cadrul electoratului? Probabil în Convenţia Democrată PNL se va uni cu PNLCD.

D.P.: Părerea mea este că cel mai puternic partid liberal din Convenţia Democratică – PNLCD – va ajunge în cele din urmă la concluzia înţeleaptă de a se ralia ANL-ului.

M.C.: Cum comentaţi apariţia ANL-ului? Nu va fi confuzionat electoratul?

N.M.: Aici nu-i nici un comentariu de făcut. Electoratul e departe de a fi atît de stupid, cum îşi închipuie unii. Oamenii au învăţat acum şi deosebesc şi semnele între ele (noi vom avea cele două semne reunite, calul şi mărul) – şi oamenii.

R.P.: Care ar fi partea de electorat pe care vă gîndiţi că o veţi atrage?

N.M.: Dacă analizăm puţin schimbările care s-au petrecut în România din 1990 şi chiar din '92 pînă în '96, ne dăm seama că există o schimbare de structură, nu atît de mare cît ar fi trebuit, a proprietăţii în România şi, ca urmare, este pe cale de apariţie această clasă mijlocie de întreprinzători privaţi. O categorie tot mai numeroasă, cu toată birocraţia, cu toată fiscalitatea imensă, cu toate neajunsurile legislative. Această categorie s-a dezvoltat vizibil în ultimii ani şi ea începe să furnizeze electoratul partidelor de tip liberal. Ea este şi o categorie morală, pentru că întreprinzătorul, proprietarul, omul cu spirit de răspundere, e un element nou şi din ce în ce mai important în politica românească.

Oferta liberală

M.C.: Care este imaginea ofertei liberale în societatea românească? Cum poate să ştie electoratul dornic de liberalism unde să se ducă?

N.M.: Nu e în mai multe zone. În primul rînd, în Convenţie nu se aude. Eu presupun că aţi citit programul Convenţiei, *Contractul cu România*, cele 200 de zile. Nu ştiu dacă ne puteţi identifica elemente liberale în programul acela, care este un program pe termen scurt şi un program mai degrabă de stînga, decît liberal. Cît priveşte ANL-ul combinat cu ecologiştii d-lui Gugui, mă tem că oricum nu reprezintă o alianţă de tipul alianţei noastre. Una peste alta, în momentul de faţă, singura voce liberală consistentă (dovadă şi acest program) este a ANL-ului.

D.P.: Referitor la ţinta noastră electorală: imensa majoritate a oamenilor acestei ţări erau legaţi de sclavia întreprinderii, de lanţul fabricii, de nevoia salariului. Noi ne adresăm tuturor celor care vor să desfacă această legătură. Ce-l opreşte azi pe unul din concetăţenii noştri să-şi ia viaţa în propriile mîini? Lipsa de capital! Toţi ar vrea să înceapă o afacere, toţi ar vrea să intre într-o echipă. Ce înseamnă o companie? Vine din engleză, *company*, sîntem **împreună**, legaţi de un ţel comun. Asta e o societate, de fapt. Or, cu toţi simţim această nevoie de a ne lua destinul în propriile mîini, de a cîştiga atît cît ne dă dreptul inteligenţa, capacitatea imaginativă, forţa. Un program liberal nu este decît un program care descătuşează aceste energii, creează sursele de capital necesare şi le distribuie cu *fair-play* în masa socială. Noi de 6 ani trăim în capitalism sălbatic, într-o societate mafiotizată, în care unii au şanse, în vreme ce o imensă masă n-are nici o şansă. Noi, liberalii, încercăm să împiedicăm această evoluţie prin măsuri extrem de hotărîte.

R.P.: Aţi spus că toţi oameni vor să-şi ia viaţa în propriile mîini. Vă contrazic. Nu este adevărat.

N.M: Sigur, niciodată nu vor fi toţi. Nu, nu asta-i problema. Dar haideţi să facem o comparaţie cu '92 sau cu '90. În '90–'92 frica oamenilor de a părăsi sectorul de stat pentru a trece în cel particular era încă foarte mare. După părerea mea, s-a produs aici o schimbare. Numărul celor care şi-au luat, cum spunea domnul Patriciu, *„soarta în mîinile lor"* şi au părăsit întreprinderea a crescut.

În al doilea rînd, exista în '90–'92 o frică oarecum obscură, viscerală, cînd se pronunţa cuvîntul „liberalism", cînd toată lumea spunea: asta înseamnă competiţie, asta înseamnă junglă. Se mai sperie cineva acum cînd aude cuvîntul „liberal"? Nu se mai sperie, pentru că jungla în care

Naţională Liberală

trăim de 6 ani, într-un regim de stînga, a dovedit că era falsă acuzaţia. Am dat două exemple, două schimbări. Pot să vă mai dau încă douăzeci. Sînt reale aceste schimbări şi nu le constatăm numai noi. Domnul Brucan, un om de stînga, legat de o anumită mentalitatea a făcut cîteva analize pe care eu le împărtăşesc pentru că mi se par foarte serioase şi a ajuns la concluzia că aceasta este singura cale. *Modernizarea României*, acea broşură, publicată de grupul *Un Viitor Pentru România*, o formaţiune care nu este liberală, conţine o analiză în care se arată foarte clar că aceste premize pentru o societate liberală în România s-au creat.

M.C.: Pentru că ţineţi foarte mult la părerea analiştilor politici, chiar şi d-l Brucan a spus că aceste alianţe, acum în preajmă de alegeri, sînt, pentru unii, un motiv care le-ar înlătura teama că n-ar trece pragul electoral. E valabil la dv. acest lucru?

D.P.: Am afirmat întotdeauna, şi înainte de locale şi după locale, că nu avem nici o teamă de acest lucru. Problema era ca fiecare dintre formaţiunile noastre să-şi verifice capabilităţile în alegerile locale. Am văzut, după care, în mod logic, ne-am unit forţele pentru că gîndim la fel.

R.P.: Îmi amintesc cu precizie că în timpul campaniei electorale specialiştii ai PAC-ului au negat programul domnului Dinu Patriciu.

N.M.: Nu ştiu despre ce specialişti este vorba şi nici nu prea văd în locale cum putea fi negat un program. Că nu ne-am bătut în programe, ci în oameni şi în lucruri foarte precise.

M.C.: Şi în programe, fiecare avea un program.

D.P.: Era vorba de cîteva lucruri asupra cărora aveam păreri diferite faţă de d-l Sandu Atanasiu. Dar, nu era vorba de un program politic. Vreau să vă spun că am colaborat excelent cu domnia sa la scrierea acestui program – în care atît partea economică cît şi cea socială am făcut-o împreună, fără a ajunge niciodată la vreo polemică. Acolo era vorba de soluţii tehnice legate de anumite probleme absolut concrete şi la care unii dintre noi dădeam soluţii diferite.

M.C.: Eu vreau să vă mai pun o întrebare şi sper să nu vă supăraţi. Ştiu că sînteţi într-o oarecare măsură acţionar al cotidianului *Ziua*, este adevărat?

D.P.: Eu sînt patronul absolut al ziarului „Ziua", dacă doriţi să o aflaţi, dar indirect. Şi sînt convins că în presă una este patronatul, deci oamenii de afaceri care controlează bugetul şi alta presa, cei care scriu.

M.C.: Deci, n-are nici o legătură faptul că în *Ziua* d-l Manolescu a fost atacat destul de dur.

D.P.: Şi eu am fost atacat în ziarul *Ziua*.

Candidatul la preşedinţie

M.C.: Vă propun să discutăm acum despre candidatul unic al Opoziţiei la Preşedinţia României.

N.M.: Acesta a fost, dacă nu mă înşel, primul proiect al nostru ca alianţă, ca Opoziţia să facă efortul de a ajunge la o candidatură unică la prezidenţiale. Nouă ni s-a părut normal ca fiecare formaţiune, sau alianţă, să-şi propună un candidat. Am propus un sistem foarte precis, pe care l-am şi comunicat de altfel, un sistem bazat pe electori. Am făcut propunerea lăsînd fiecărui candidat posibilitatea să-şi alcătuiască programul, să-şi afirme personalitatea, să impresioneze, dacă vreţi, electoratul. Din păcate, răspunsurile pe care le-am primit au fost negative. USD-ul la care ne gîndisem nu ne-a dat propriu-zis nici un răspuns. Din partea Convenţiei am primit o scrisoare în care se spunea într-o formă voalată, politicoasă, că de fapt, nu sînt de acord cu această idee pentru că ei au un candidat care s-a lansat şi care a început să strîngă semnături.

R.P.: Înainte de a discuta de propriul dv. candidat la preşedinţie, aş vrea să ştim părerea dv. legată de dezbaterea de acum în jurul candidaturii domnului Ion Iliescu. Şi anume, la al cîtelea mandat se află d-l Iliescu.

D.P.: Din punct de vedere legal această candidatură nu poate fi depusă. Şi nu atît datorită textului oarecum ambiguu din Constituţie. Dar există Legea 69, care prevede în art. 10 că orice persoană în această

Dinu Patriciu, lider PL'93

ţară nu poate deţine mandatul prezidenţial mai mult de două ori. Or, aici nu se mai pune chestiunea datei, nu se mai pune chestiunea duratei şi nici a existenţei sau inexistenţei legii în momentul executării mandatului. Mai există în acelaşi timp şi o Hotărîre a Curţii Constituţionale în acest sens şi părerea unor eminenţi juriştii. Dar noi credem că nu este rolul partidelor politice să mute lupta politică pe culoarele Tribunalelor. Această contestare a unei candidaturi ilegale trebuie făcută de organizaţii neguvernamentale, de asociaţii civice, care au drept scop protejarea democraţiei, drepturile omului.

N.M.: Sigur, nu e vorba ca noi să ne angajăm aici într-o bătălie juridică. Chiar dacă sîntem convinşi că nu e bine aşa şi că se încalcă legea, noi credem că e mai cinstit ca partide politice să ne înfruntăm în bătălia politică. Eu mă mir de un alt lucru. Profit de ocazie să vă spun, de pildă: Alianţa Civică, membră a Convenţiei Democrate, ea ar fi trebuit să pornească contestarea. De la noi oricum nu va porni.

R.P.: Alianţa Civică nu avea de ce să conteste, deoarece deocamdată domnul Iliescu nu şi-a anunţat candidatura.

N.M.: Domnul Iliescu şi-a anunţat candidatura la ultima conferinţă a PDSR-ului.

D.P.: În 22 decembrie s-a făcut afirmaţia că nici unui cetăţean al acestei ţări nu-i va fi permis să mai ocupe funcţie pe viaţă sau mai mult de două mandate. Şi a spus-o chiar domnul Ion Iliescu, deci este şi o chestiune morală, o chestiune de conştiinţă care este însă a domniei sale, dacă doreşte să rămînă în această ţară ultima relicvă a bolşevismului sau primul preşedinte democrat al ţării.

Telespectator: Vroiam să-i întreb pe domnul Patriciu, cît şi pe domnul Nicolae Manolescu: *„Cum au de gînd să reacţioneze la atacurile care vin din ziarul* România liberă*?"* Fac parte din electoratul Opoziţiei, dar eu sînt acum *„Cetăţeanul turmentat"* pentru viitoarele alegeri. La alegerile locale l-aş fi votat pe domnul Atanasiu sau pe domnul Patriciu, dar, neavînd siguranţa că domnul Ciorbea îl va bate pe domnul Năstase, a trebuit să-l votez pe domnul Ciorbea.

M.C.: Aţi avut un vot disperat.

N.M.: Dumneavoastră vorbiţi de atacuri, iar la atacuri noi nu răsundem. Dacă e vorba de dispute, de polemici, de idei, dacă e vorba de confruntări de opinii, fără nici o îndoială, sînt gata, am oarecare experienţă în domeniul ăsta. Faptul că *România liberă* ne atacă pe noi, în loc să atace PDSR-ul ţine de o anumită politică a ziarului pe care eu personal nu o înţeleg, dar nu ştiu dacă este momentul acum să judecăm acest fapt. Vreau doar să spun că Opoziţia este formată din totalitatea acelor partide care doresc cu adevărat să se schimbe regimul actual, acest regim „capitalist sălbatic", într-o formulă comunistă de fapt pe dedesupt, aşa cum spune d-l Patriciu. Deci nu există nici o singură Opoziţie, nu există Opoziţia doar în Convenţie. Şi mi se pare corect să încercăm să ne sprijinim, nu să ne atacăm.

M.C.: Vă propunem să facem un tur de forţă şi să ajungem spre campania electorală.

R.P.: Ce teme veţi avea în campania electorală? Din cine va fi alcătuit *staff*-ul dv.? Ce bani veţi avea în campania electorală? Ce echipă aveţi pregătită şi ce criterii pentru includerea pe liste a oamenilor?

D.P.: Dacă mi-aţi permite, aş începe cu criteriile introducerii pe listă a oamenilor. Atunci cînd eram în Convenţie, eram exasperaţi. Acolo se vorbea de grile, de puncte, de poziţii pentru fiecare dintre formaţiuni, de procente pentru fiecare dintre formaţiuni, neexistînd criterii pentru că nici una din formaţiuni nu trecuse prin examenul de foc al alegerilor. Noi ne-am propus să nu discutăm despre procente între cele două partide ale noastre şi se pare că lucrurile merg foarte bine. Pornind de la lista comisiilor parlamentare din Camera Deputaţilor şi din Senat, încercăm să le acoperim cu oameni de valoare pe fiecare domeniu, indiferent de partidul din care vin şi apoi să le găsim locul pe listele judeţene cît se poate mai aproape de locul de baştină al fiecăruia dintre ei. Aceasta mi se pare o metodă de a crea un grup parlamentar extrem de bun, de coerent şi de inteligent. În lupta parlamentară nu este nevoie de lideri. E nevoie şi de lideri, dar este nevoie de voci autorizate în fiecare dintre domeniile despre care se discută în comisiile parlamentare. În ceea ce priveşte *staff*-ul, evident că el se compune din membrii ai celor două partide şi din profesionişti ai imaginii, profesionişti ai cuvîntului, profesionişti ai mesajului politic.

N.M.: Iar cît priveşte pe profesionişti, cum să nu fie! În ţara asta sînt oameni foarte talentaţi, care ştiu să ţină un aparat de filmat în mînă, sînt oameni de condei care ştiu să redacteze un mesaj. Totul este să-i găseşti şi să fie disponibili, să vrea să vină. Noi am apelat la profesionişti, directori de campanie plătiţi, care fac campanie profesionistă şi care nu sînt membri în alianţă sau în partide.

M.C.: Vreau să vă amintesc un scurt citat şi vă rog foarte pe scurt să-l comentaţi. *„Politica nu este un spaţiu al carieriştilor aroganţi, al acelora care vor cu orice preţ să iasă în faţă. Politica este locul care-i adună pe cei mai înţelepţi şi mai blînzi dintre oamenii cetăţii. De aceea, România are nevoie de o clasă politică adevărată, care se va naşte abia acum"*. Recunoaşteţi autorul?

N.M.: Da, eu am pronunţat aceste cuvinte la Iaşi, dacă îmi aduc bine aminte. Ideea în acest text poate să pară un pic optimistă. Eu nu cred că politicul, care este una din îndeletnicirile umane esenţiale, trebuie demonizat. Nu cred că politicul este o arenă în care se confruntă nişte aroganţi bătăuşi şi carieriştii care doresc să iasă în faţă. Politica este meseria prin care majoritatea, dacă nu totalitatea cetăţenilor unei ţări dau pe mîna cîtorva soarta lor şi dacă soarta aceasta este dată pe mîna unor oameni care sînt mînaţi de interese personale, pe mîna unor oameni nepricepuţi, lipsiţi de scrupule şi de blîndeţe, atunci politica se face prost.

Fragmente din discuţia purtată la emisiunea „Linia întîi" – pe postul de televiziune TELE 7abc la 6 august 1996, avînd ca invitaţi pe Nicolae Manolescu, preşedintele PAC şi Dinu Patriciu, lider PL'93. Moderatori: Rodica Palade şi Mihaela Cutuş.

un radio actual
RADIO TOTAL
FM 94,2 MHz
Tel: 637.37.90; 637.56.45
TALK-SHOW-uri LIVE
În fiecare zi, de luni până vineri, puteţi audia la Radio Total, între orele 22,00–24,00:
Marţi: **Câinele de pază – CORNEL NISTORESCU**
Miercuri: **Punct şi virgulă – CARMEN BENDOVSKI**
Joi: **Fiţi întreprinzători – ADRIAN DUMITRIU**
Vineri: **Taxiul de noapte – N.C. MUNTEANU**

GABRIEL ANDREESCU

Conflictele: o strategie rusească? I

La sfîrşitul lunii iunie, *Adevărul de Cluj* şi *Azi* reproduceau, în trei numere succesive, un articol publicat în *Mesagerul* din Chişinău, privind politica rusească în regiune (referiri la articol făcînd şi *Evenimentul zilei*). Autorul, Cristian Pohrib, luase ca reper ultimele schimbări din discursul diplomaţiei ruse, mai puţin răspicat, în privinţa extinderii NATO. Evgheni Primakov ar fi decis, se afirma, o politică dublă: în locul unei opuneri formale, o poziţie nuanţată cuplată cu o tactică de sabotare concretă a integrării. Pentru România ar fi fost planificate situaţii de conflict cu ţările vecine, făcînd dificilă semnarea tratatelor de pace.

Fie că autorul din Republica Moldova specula ori nu, el ne-a amintit două lucruri, de altfel evidente. Primul: că Rusia are o dorinţă reală, nu verbală, de a împiedica extinderea NATO. Doi: Rusia va folosi căi oculte, incluzînd reţelele sale de influenţă din zonă, pentru a împiedica integrarea în NATO. Mijloace? Tradiţia, nu numai comunistă, demonstrează eficienţa producerii unor stări de conflict între categorii specificate cultural, economic, etnic, ca modalitate de a ţine o situaţie sau alta sub control.

Există oare o implicare ori o „asistenţă rusească" în generarea tensiunilor – între muncitori şi intelectuali; între români şi maghiari; între tineri şi generaţia vîrstnică; între mineri şi Piaţa Universităţii – care au constituit mijlocul privilegiat de menţinere a puterii după revoluţie? Poate că da, poate că nu. În orice caz, violenţele de masă de după 1989 s-au desfăşurat sub semnul mijloacelor bolşevice, caracterizate prin lipsa oricărui scrupul în atingerea scopului.

Utilizarea identităţilor colective

Ce se poate spune despre utilizarea conflictelor în obţinerea şi exerciţiul puterii? Aş nota simplitatea utilizării „identităţilor colective" în crearea conflictelor. O ciudată perversitate a fiinţei umane o face extrem de receptivă la incitare, la intoleranţă atunci cînd oamenii concreţi dispar în spatele unei etichete: muncitor, intelectual, român, maghiar, ţigan, ortodox etc.

Pe de altă parte, trebuie observată importanţa unor reţele de diversiune şi influenţă, care să facă procesele „perverse" amintite să apară şi să se dezvolte. Nu este oare impresionant cîte figuri publice ne-au dat, de-a lungul timpului, motive de suspiciune? Aş nota comportamentul lor bizar, transformarea lor, la momentul potrivit, în acuzatori, în incitatori, în radicali, deşi nimic din viaţa lor nu le-ar argumenta fundamentalismul şi vehemenţa. Mă întreb, cum se face că Radu Vasile s-a trezit să facă declaraţii privind incompatibilitatea unei colaborări între CDR şi USD, contrar poziţiei conducerii CDR, tocmai după eşecul zdrobitor al lui Ilie Năstase, la primul tur al alegerilor locale din Bucureşti – cînd o colaborare Ciorbea-Vătăşescu era absolut logică? Oare nu ar trebui legat acest comportament de o întîmplare mai veche, brusca alianţă între domnia sa şi alt membru PNŢCD, Liviu Petrina, fostul diplomat la Tokyo, care a apărut din neant să facă praf studiul privitor la „Relaţiile dintre România şi Republica Moldova"? – folosind un stil identic cu cel al unor reprezentanţi PDSR şi, oricum, dezavuat de către Corneliu Coposu? Sau, cum este posibil ca d-l Quintus să-l plaseze în opinia publică, după gravul eşec al PDSR la locale, drept potenţial prim-ministru pe d-l Cataramă? Gestul său a contrariat colegii din opoziţie şi este contrar bunului-simţ.

Manipularea internă este însă şi mai vădită în presă. În redacţiile presei de opoziţie există iniţiatori care vin cu note, articole, poziţii stranii ducînd direct la ocultele politicii. Las la o parte un ziar ca *Adevărul*, al cărui naţionalism antimaghiar este pilotat de departe şi care are un trecut încărcat. Dar să ne uităm la *România liberă*, ziar indiscutabil de opoziţie şi în serviciul cetăţenilor. Cum să înţelegi apariţia în paginile acestui cotidian a ideii ca Adrian Năstase să devină candidatul la preşedinţie al CDR? Nu se corelează asta cu atîtea alte bizarerii: oferirea paginii lui Adrian Păunescu pentru a se plînge de necazurile sale la Budapesta, dar refuzul publicării Doinei Cornea, cu apelul ei la reconciliere şi promovarea integrării europene? Sau publicarea unor poveşti extravagante, lansarea unor speculaţii incompatibile cu o presă responsabilă (cum ar fi pierderea, pe străzile Vienei, a unei genţi în care s-a descoperit un plan ungaro-occidental de dezmembrare a Iugoslaviei şi ulterior a României)?

Şi iată o altă ciudăţenie a politicii unora dintre redactorii *României libere*. Înainte de acordurile de la Dayton, Partea rusă încercase să joace „cartea iugoslavă" pentru a-şi susţine interesele în regiune. În aceeaşi perioadă, patriarhul Teoctist făcea diplomaţie ducînd mesaje în Serbia şi stabilind legături la Pale, contrar politicii adoptate de ONU. Multitudinea poziţiilor pro-sîrbe de la *România liberă* nu poate să scape unui observator atent. Sprijinirea axei Belgrad-Bucureşti-Moscova prin intermediul fundamentalismului ortodox este o schemă ideală pentru a unifica zona după alte criterii decît cele ale ideologiei comuniste. Naţionalismul antirusesc al aceluiaşi ziar nu este în privinţa asta un impediment: el se dovedeşte în aceeaşi măsură **antioccidental**, deci poate de asemenea servi decuplării României de structurile europene.

O axă a fundamentalismului ortodox?

Şi ajung acum la ultimul eveniment semnificativ: brusca agitaţie împotriva Martorilor lui Iehova, împotriva unui congres care are de altfel nişte precedente neluate în seamă, tocmai într-un moment cînd PDSR caută disperat o soluţie de salvare. Voi nota mai întîi, pentru cititor, două alineate din Constituţia României (art. 29, privitor la libertatea conştiinţei): *„(1) Libertatea gîndirii şi a opiniilor, precum şi libertatea credinţelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă"*; *„(4) În relaţiile dintre culte sînt interzise orice forme, mijloace, acte sau acţiuni de învrăjbire religioasă"*.

Altfel spus, metodele utilizate împotriva Martorilor lui Iehova sînt totalmente anticonstituţionale. Mai mult, ele sînt sever sancţionate de lege: *„împiedicarea sau tulburarea libertăţii de exercitare a vreunui cult religios, care este organizat şi funcţionează potrivit legii, se pedepseşte cu închisoare de la o lună la 6 luni sau cu amendă"* (art. 318 Cod penal). Acţiunile ASCOR, ale Ligii Studenţilor ori ale altor organizaţii manipulate de ierarhia Bisericii Ortodoxe, care au exercitat presiuni şi au răspîndit afişe chemînd la acţiuni împotriva Martorilor lui Iehova, cad în mod evident sub prevederile articolului 318.

Ierarhia Bisericii Ortodoxe a preferat să-i pună pe tineri sub ameninţarea Codului penal, fiind ceva mai atentă cu propriul ei discurs. Apelul Patriarhului Teoctist s-a concentrat pe apărarea credinţei ortodoxe şi nu pe izgonirea iehoviştilor. Trebuie notat că afirmarea propriei dogme şi critica dogmelor diferite este pînă la un punct legitimă, este şi ea parte a libertăţii de conştiinţă. Dar *„Chemarea la păstrarea credinţei strămoşeşti"* a Patriarhului Teoctist este inacceptabilă prin punerea în discuţie a însuşi dreptului la întrunire a Martorilor lui Iehova. Se exprimă îngrijorarea *„că autorităţile competente au acceptat cu atîta uşurinţă organizarea acestei întruniri"*. Formula *„o ţară eminamente ortodoxă"* (aici termenul „eminamente" neavînd valoare statistică, ci de normă) sugerează că societatea românească are un fundament religios. Iată şi alte formulări care răspîndesc idei ce se împotrivesc caracterului secular al statului şi valorilor democratice: gruparea religioasă incriminată nu ar fi legitimă, întrucît *„nu reprezintă decît o infimă minoritate în ţara noastră"*; credinţa ortodoxă este *„a neamului"* (deci, cine nu este ortodox nu aparţine neamului românesc); manifestarea Martorilor lui Iehova înseamnă *„o sfidare la adresa credinţei ortodoxe a poporului român"*.

Şi iată, prin Declaraţia sa din 25 iunie 1996, Secretariatul General al Guvernului a venit în întîmpinarea Patriarhului Teoctist. Începută abil, cu referiri la absenţa unor informaţii ori posibilităţi privind desfăşurarea Congresului Internaţional al Martorilor lui Iehova, textul declaraţiei termină cu considerentul inoportunităţii încercării *„de a improviza o asemenea acţiune de amploare internaţională la Bucureşti (...) nici în viitor"* (subl.m.). Un discurs despre „inoportunitate" devine astfel un discurs despre „indezirabilitate": o sfidare de către Guvern a obligaţiei sale de a fi un garant al Constituţiei, al statului de drept şi nu un violator al acestora.

Puţini au fost cei care au reacţionat la aceste manifestări. Importanta intervenţie a lui Răsvan Dobrescu, tot în *România liberă*, pare a fi excepţia printre politicieni. Apoi, Sorin Şerb şi Andrei Pleşu, în *Dilema*, Dan Oprescu, în *„22"*.

(Va urma)

CHRISTOPH BERTRAM
Europa în balanţă
(126 pag., 5.000 lei)
Prima carte-sinteză care apare în România pe temele azi fierbinţi NATO şi Uniunea Europeană. Autorul, specialist de notorietate în securitate euro-atlantică, face o pledoarie pentru extindere NATO şi UE. Prefaţat de un cuvînt pentru cititorul român, studiul este introdus de Lawrence Eagleburger, fostul secretar de stat al SUA.

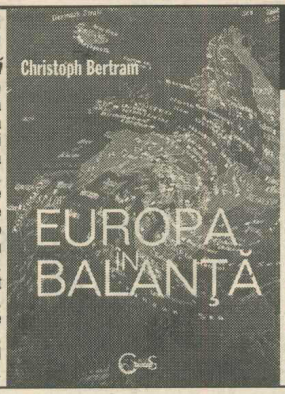

În curs de apariţie la CLAVIS

Cei care doresc să rezerve aceste volume de acum şi sînt dispuşi să trimită suma necesară, beneficiază de o reducere a costului volumelor după cum urmează: Gabriel Andreescu, ***România versus România***, 4000 lei; Christoph Bertram, ***Europa în Balanţă***, 3000 lei. Contul editurii CLAVIS: nr. 402302096427 Bankcoop, Filiala „Piaţa Romană". Expedierea prin poştă se va face cu rambursarea cheltuielilor poştale.
O dată cu trimiterea banilor în cont, doritorii sînt rugaţi să expedieze la redacţia revistei *„22"*, pe numele Alina Corbu, chitanţa respectivă şi adresa pentru expediţia cărţilor.

GABRIEL ANDREESCU
România versus România,
(224 pag., 6.000 lei).
Antologie de texte apărute în revista *„22"* începînd cu ianuarie 1990, pe problemele minorităţilor, cazul Antonescu, integrarea României în structurile europene, fundamente naţionale, avînd ca autori nume precum Andrei Cornea, Sorin Antohi, H.-R. Patapievici, Emil Hurezeanu, Mihai Dim. Sturdza, Larry Watts, Mihnea Berindei, Doinea Cornea, Szasz Ianos, William Totok, Nicolae Gheorghe ş.a.

H.-R. PATAPIEVICI

Criticilor mei II

(continuare din numărul trecut)

„Sistemul «extraselor» e cu deosebire inadmisibil; mi s-au arătat citate cu interpretări atît de stupide încît în cazul acesta pornografia e, în realitate, mai mult o formă de daltonism moral. Cine e abject, vede abject iar dacă se preface numai, vina nu-i mai mică. Cred însă mai puţin în primejdia socială a pornografiei decît în primejdia literară a imensului val de mediocritate patriotică şi morală care, sub pretextul purificării sufleteşti, după ce fusese respins de conştiinţa critică, vrea să ne acopere din nou."

(E. Lovinescu — Răspuns la o anchetă a revistei *Credinţa* din 9 aprilie 1937, în jurul acuzaţiei de pornografie adus de Ministerul Educaţiei Naţionale lui Mircea Eliade pentru nuvela *Domnişoara Cristina*)

O catastrofă de lectură

M-am ocupat în numărul trecut de prima trăsătură inacceptabilă a criticilor la care a fost supus volumul meu ***Politice***: **manipularea textului**. În special în cazul celor care au propagat „citatul ritual" în mass-media de mare audienţă (o audienţă evident superioară numărului de cititori naturali ai volumului ***Politice***), caracterul vădit inacceptabil al procedeului manipulării era însoţit şi de o persistentă sugestie de *delaţiune patriotică*. Faptul îmi evocă maniera perfidă în care a uzat de folosirea limbii latine Martin Luther. Între 1520 şi 1525, adică atunci cînd doreşte să-şi alieze marele public, Luther foloseşte germana. El vulgarizează în germană chestiuni teologice despre care, între învăţaţi, se discuta numai în latină, cu scopul subversiv de a convinge de absurditatea lor pe omul din popor. Adresantul său, prin noul mediu al tiparului, este format din ţăranii şi burghezii cunoscători de carte (dar complet ignoranţi în teologie), pe care îi linguşeşte în fel şi chip, lăudîndu-le discernămîntul şi bunul simţ înnăscut. Thomas Murner († 1537), un umanist franciscan care lupta pentru cauza catolică, îl avertizase: *„Dacă vreţi să vă plîngeţi de Papă, adresaţi-vă lui şi nu treziţi în van poftele gloatei"*. După 1525, odată ce „ţăranii" răsculaţi au fost traşi în ţeapă ori pe roată (cu asentimentul şi la instigarea sa), Luther s-a putut dedica în liniştе problemelor pe care odinioară le tratase, cu dispreţ, drept scolastice: este epoca disputelor cu Erasmus şi Zwingli şi, deoarece *chestiunile teologice reformate* nu trebuiau împărtăşite agitaţiei sedităoase a „ţăranilor" proaspăt pacificaţi, limba aleasă a fost latina.

Prin sugestia făcută unor oameni care în mod firesc nu au citit şi nu vor citi vreodată ***Politice*** că această carte este echivalentă cu „citatul ritual" (cur/fecale + naţiune), s-a obţinut un efect de asmuţire a ignoranţilor, o „cabală a bigoţilor" *naţionale*, care seamănă perfect cu efectele obţinute de Luther, atunci cînd a folosit limba vulgară pentru a ridiculiza în ochii poporului dogme catolice şi a-i arunca pe călugării catolici furiei religios-patriotice populare. În acelaşi fel, cititorii *Adevărului*, *Jurnalului de Bucureşti* ori telespectatorii tabletei de la ProTV nu au putut afla din cartea mea *decît* „citatul ritual", *reprodus de toate trei sursele într-un context de înfierare* sau (în cazul d-lui Pruteanu) de dezaprobare. Dovada faptului că cei mai violenţi contestatari ai cărţii *şi ai persoanei mele fizice* nu au citit cartea, ci şi-au format opinia despre ea fie din *Adevărul*, fie din *Jurnalul de Bucureşti*, fie de la ProTV este că nici unul dintre aceştia nu se referă la alte pasaje din ***Politice*** decît la cele reproduse şi înfierate acolo. Or, pentru a conferi unui text violent şi, stilistic vorbind, riscant, un caracter deopotrivă arbitrar şi inadmisibil este suficient ca el să fie scos din mutiplele sale contexte de semnificaţie: în cazul ***Politicelor***, (a) din calitatea lui de mărturie asupra unei situaţii istorice date; (b) din logica integrării sale în volum; (c) din contextul convenţiilor culturii de imprecaţie. Astfel că, pentru cei care au cunoscut cartea mea numai prin intermediul citatelor manipulate, conţinutul ei s-a supus, inevitabil, ecuaţiei reducţioniste: ***Politice*** = citatul ritual (fecale, cur) = autorul. Reţeta manipulării a avut un remarcabil succes atît la oamenii inculţi, cît şi la cei care, dintre intelectuali, sînt victimele uzuale ale superficialităţii de opinie ori ticurilor unei gîndiri inconştient aservite.

Medicalizarea şi stigmatul. Al doilea aspect inacceptabil al criticilor care mi s-au adus se referă la exprimarea dezaprobării faţă de text prin afirmarea credinţei că autorul este fie bolnav psihic, fie stigmatizat de alte tare. În ce priveşte ***Politicele***, semnalul medicalizării autorului a fost dat tot de articolul-denunţ al d-lui C.T. Popescu din *Adevărul*. Potrivit d-lui Popescu, eu aş fi un „caz patologic", un „exhibiţionist" (în sensul sexual al termenului), afirmaţiile mele sînt „nişte furuncule pe scoarţă", iar „peisajul [meu] spiritual" este afectat de „o malformaţie, o umflătură" (identificată semidoct cu *acatholia* descrisă de C. Noica). Într-un acces universalizant de mojicie, d-l Popescu nu se opreşte numai la persoana mea fizică (ceea ce este deja inacceptabil), ci include în stigmatizare şi pe cei apropiaţi mie. Astfel, scrie dînsul, *„mama şi soţia d-lui Patapievici au inimile ca nişte cururi"*, iar despre tatăl meu, mort din 1985, d-l Popescu se întreabă *„dacă din inima lui a mai rămas ceva care să semene a cur"*. Voi vorbi puţin mai jos despre logica incultă a acestor afirmaţii. Deocamdată doresc să le indic numai ca pe nişte procedee inacceptabile de critică nu doar *ad*, ci şi *contra personam*. Adolf Crivăţ-Vasile (care semnează cînd Răzvan Codrescu, cînd V.A.M.) e de acord că *„psihiatrii se vor pricepe mai bine să [mă] diagnosticheze"* („Fiziologii comparate", *Puncte cardinale*, nr.6/66 iunie '96, p.16), Constantin Iorgulescu vede în mine „un om bolnav", „un refulat" (*„H.-R. Patapievici, un legionar nereuşit?"*, *loc.cit.*, p.6), pentru iluştrii profesori universitari ai Vetrei Româneşti sînt *„un bolnav psihic, client sigur al unui spital de boli mintale"*, *„scelerat... bun de cămaşa de forţă"* (*Adevărul de Cluj*), iar pentru Viorel Patrichi sînt incurabil ros de inavuabile complexe de inferioritate, ceea ce mă face să merg (la Paris!) lipit de ziduri („Chirurgia expiatorie a lui H.-R. Patapievici", *România Liberă*)[1]. În fine, pentru o foarte distinsă doamnă (Sorana Coroamă-Stanca), sînt *„bun de dus la Bălăceanca"* (convorbire telefonică în urma unei emisiuni TVR, cu realizatorul acesteia), soluţie pentru care optează şi un domn mult mai puţin distins (Vasile Ion), care crede că sînt un *„caz patologic freudian obsedat de cur, fecale, masturbare prin WC-uri publice, în mediul [meu] favorit de fecale etc."* (scrisoare circulară trimisă TVR, "22" şi Parlamentului României).

Cei pentru care existenţa mea este un prilej de poticnire recurg şi la alte forme de stigmat. Cea mai la îndemînă este stigmatizarea mea ca ne-român. D-l C.T. Popescu aruncă o clipă dubiul asupra românităţii mele, dar numai pentru a sublinia incompatibilitatea *clinică* dintre a fi român şi a scrie ce scriu eu. În acelaşi spirit, d-l Adolf Crivăţ-Vasile îmi confirmă românitatea, dar numai pentru a-mi sublinia deraierea psihică (cei doi, stînga populistă şi legionarul, au opinii identice[2]). Alţii, care nu s-au mai ostenit să-şi semneze scrisorile, mă tratează de „jidovit", „mason" şi „străin de neam". Solidară cu refuzul de a-mi admite statutul de bun român (de parcă numai neghiobii, legionarii, ortodoxiştii şi alergicii la critică ar avea dreptul la calitatea de bun român) este stigmatizarea mea ca „trădător" şi „vîndut". În viziunea d-lui C-tin Iorgulescu, una din ipotezele care se impune în ce mă priveşte este aceea că sînt *„un individ vîndut, scriind la comanda cuiva"*, iar pentru d-l Vasile Ion *„este evident că aceşti duşmani [cei care ne denigrează istoria şi neamul* din afară*] l-au născocit pe acest abject omuleţ patibular [eu] să denigreze, să roadă ca o carie, să submineze, să distrugă poporul român şi istoria sa* din interior, *prin atacuri mîrşave, abil disimulate sub forma unor scrieri politico-filosofice"*. Gradul cel mai intratabil de certitudine în această privinţă este atins de comunicatul Comitetului Director al Uniunii Vatra Românească Cluj: potrivit acestuia, autorul ***Politicelor*** *„a fost instruit şi programat să se întoarcă în ţară pentru a sprijini demolarea acestei naţiuni"*, de aceea el trebuie *„să-şi dea demisia... din calitatea de cetăţean şi să se ducă la cei ce-l plătesc pentru încercarea de a desfiinţa acest popor"*. D-na Smaranda M., într-o scrisoare deschisă trimisă editurii Humanitas, consideră cartea mea o *„crimă împotriva poporului român"* şi un *„act de ticăloasă trădare"*. Cît priveşte „opinia stranei", pe care şi-o arogă oarecum impertinent, d-l Daniel Paltin îmi aplică stigmatul dublu de „eretic" şi spirit „de sorginte protestantă", avînd milosîrdia să strecoare, între altele, şi generoasa insinuare de „satanism" (*„O nouă diversiune: liber-cugetătorul ortodox"*, *România Liberă*, nr.1849/27.06.1996, p.2)[3]. Tot un stigmat simbolic îmi aplică Dan Stanca, pentru care eu sînt un autor care practică, prin violenţă şi negaţie, *„calea mîinii stîngi"* („Pînă unde merge negaţia?", *LA&I*, 27.05.1996), aflîndu-mă, nici mai mult nici mai puţin, sub semnul „Marii Prostituate" despre care se vorbeşte în *Apocalipsa* lui Ioan Teologul („Anti-Patapievici", *LA&I*, 24.07.1995).

De fiecare dată cînd acest tip de critică îşi exprimă dezaprobarea, soluţia de sancţionare a autorului este gata pregătită şi ea însoţeşte invariabil verdictul de condamnare: stigmatizarea, eliminarea din cultură, excluderea din societate, întemniţarea (în penitenciar sau cămaşă de forţă). Fericitul numitor comun al acestor soluţii, consensul lor în favoarea binelui acestui *„popor jignit şi călcat în picioare"*, este *excluderea* celui care, prin atitudinea sa, se singularizează. Recursul la unic, setea resentimentară de uniform exprimă oportun şi oportunist ura faţă de diferenţă, faţă de celălalt, faţă de aproapele diferit. Într-un sens, toate aceste voci reprezintă manifestul social al unei persistente vocaţii gregare, contrariate în aspiraţiile ei profunde la uniformitate, consens, monolitism, boicot şi mutenie.

*

M-am referit pînă acum la **maniera**, după mine inacceptabilă, în care criticii mei au făcut din citarea a cinci rînduri din ***Politice*** („citatul ritual") rezumatul întregului volum; precum şi la *soluţia de medicalizare* (sau de stigmatizare) la care au recurs aceştia pentru a se descotorosi de scandalul reprezentat de diferenţa mea radicală. Mă voi ocupa în continuare de **fondul** argumentelor aduse împotriva ideilor exprimate în ***Politice***.

Fondul lecturii etnicist indispuse

Aurel Stroe îşi amintea cum compozitorul Mihail Andricu a fost dat afară din Academie, a fost suspendat ca profesor şi, apoi, prin mijloace poliţieneşti, a fost alungat din cultură, deoarece a spus că românii sînt *„un popor de rîndaşi"* şi, spre deosebire de unguri, care au făcut Revoluţia din '56, nu se opun în nici un fel aservirii lor. Se poate oare deduce din afirmaţia *„românii sînt un popor de rîndaşi"* concluzia naturală că fiecare român este în mod concret un rîndaş? În bună logică, nu. În logică mojică, acest lucru a fost făcut de d-l C.T. Popescu. Dorind să includă în stigmat nu numai pe autorul ***Politicelor***, ci şi pe cei apropiaţi lui, acesta a extins fraudulos afirmaţia generică *„privit la raze X, trupul poporului român prezintă o inimă de aparenţa unui cur"* — aserţiune care se referă la un obiect imaginar, lipsit de existenţă fizică (*trupul* poporului român) — la fiecare din existenţele care alcătuiesc un popor (în speţă, mama şi soţia mea). Golănește, ascunzîndu-se în spatele unei fraude logice, d-l C.T. Popescu nu s-a putut abţine să nu includă în denunţul său populist o *înjurătură de mamă* la adresa autorului denunţat. Însă, dincolo de mojicia procedurii, frauda logică implicată în această deducţie presupune ceva mai adînc decît intenţia pidosnică: implică o gîndire care, fie din lene, fie dintr-o devoţiune deviată, *crede în realitatea ontologică a definiţiilor* date poporului român şi specificului său naţional. Temeiul adînc al acestei fraude logice constă dintr-o eroare filosofică foarte răspîndită (azi în special printre intelectualii lipsiţi de cultură critică) numită esenţialism. Eroarea esenţialistă constă în credinţa că ne putem în mod legitim deriva toată cunoaşterea din *definiţii esenţiale*, presupuse a surprinde *esenţa* obiectului studiat. Astfel, mulţi români continuă să creadă, în mod bigot, că *definiţia esenţială* a poporului român ca sediu al „spaţiului mioritic" conferă celui care o adoptă o cunoaştere deductivă completă asupra *esenţei* poporului nostru. Este, în mod limpede, o rătăcire.

(va urma)

[1] Unui articol replică, datorat d-lui Andrei Săvulescu, i-a fost refuzată publicarea în paginile *României libere*.

[2] În limbajul vulgar al d-lui C.T. Popescu, aceasta se cheamă *„extremele se pupă"*(subl.mea).

[3] Acuzaţiilor de „erezie" şi rea-intenţie, care constituie baza interpretării d-lui D. Paltin, le-a răspuns preotul ortodox Tiberiu-Ioan Vişan, arătînd în ce măsură interpretarea d-lui Paltin este bazată pe citate trunchiate sau pur şi simplu prost înţelese. Şi acest text a fost respins de intransigenţii de la pagina *ortodoxistă* a *României Libere*, el apărînd ulterior în *Dilema* („Interpretarea ca erezie", Anul IV, Nr.179/14-20 iunie 1996, p.11).

ESEU

GABRIEL LIICEANU

Adaosuri la o biografie
Două opriri pe drumul lui Noica

Arestarea

Noica nu ştia să-şi povestească închisoarea, iar cînd a făcut-o, în ***Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru***, a terminat prin a deplînge condiţia torţionarului, şi nu pe cea a încarceratului. Printr-o stranie dialectică a răsturnărilor, anchetatorul devenise victima subtilă a scenariului concentraţionar, în vreme ce anchetatul juca rolul subaltern de prilej al mutilării lui. *„Mi-am întîlnit zilele trecute anchetatorul pe stradă, ne-a spus cîndva prin anii '70. Era împutinat, suferise un infarct, trăgea un picior. — Ce mai faceţi?, l-am întrebat fără să-mi pot stăpîni compasiunea. — Cum vedeţi... Ţin un debit de tutun. M-am despărţit de el, întrebîndu-mă cine, pînă la urmă, în logica vieţii, fusese cel păgubit."*

Constantin Noica la 55 de ani, în august 1964, la ieşirea din închisoare

Toată „lectura" detenţiei Noica a făcut-o în acest registru. Închisoarea „a aşteptat-o" (*„simţeam că trebuie să vină"*), iar cînd lucrul s-a petrecut i-a apărut „ca o binefacere". Un răgaz, un popas, o oprire pe drumul vieţii în vederea reajustării ţinutei, atîta tot. Pînă şi scenele de tortură ni le-a povestit ca şi cînd ar fi fost vorba despre altcineva, un protocol, o simplă descriere detaşată a unui procedeu tehnic. *„Te întindeau pe jos gol, cu burta pe podea. Ţi se punea o piele pe spate, pînă în dreptul feselor. Apoi, cu un bici sau cu o cravaşă, primeai pe fiecare fesă cîte două lovituri. Prima îţi despica pielea; a doua, care cădea exact pe locul primeia, te făcea să leşini. De atunci nu mai pot să stau pe scaun fără o pernă."* De-abia aşa am înţeles de ce cînd l-am cunoscut şi cînd îl întîlneam la Biblioteca Academiei purta cu el mereu în geantă, alături de hîrtii şi cărţi, o mică pernă gonflabilă din cauciuc. Tot închisoarea îl ajutase să înţeleagă „justeţea vorbelor populare". *„Niciodată nu ştiam de ce se spune «cai verzi pe pereţi». Abia cînd am primit o palmă teribilă la închisoare şi am văzut la propriu, vreme de cîteva minute, oriunde îmi întorceam privirea, cai verzi, am înţeles cît adevăr e în vorba asta."*

A avut totuşi şi mici pusee de revoltă. La ieşirea din închisoare, în 1964 (după şase ani de detenţie), nu mai avea dinţi şi a vrut o vreme (poza pentru buletin, făcută atunci, stă mărturie) să nu şi-i mai pună, pentru ca lumea să vadă ce poate face o închisoare comunistă din noi. *„Am renunţat după scurtă vreme, cînd un prieten medic mi-a spus că am să-mi distrug stomacul."* Mi-a povestit de asemenea cum, în preajma eliberării din detenţie, puşcăriaşii politici erau urcaţi într-un automobil şi făceau turul Bucureştiului pentru a lua act de „înfăptuirile regimului socialist" survenite în răstimpul cît ei stătuseră la închisoare. *„Aţi făcut lucruri frumoase, le-am spus, dar pe mine m-aţi urît. Şi am întors spre ei capul cu gura suptă şi fără dinţi."*

Despre felul în care a fost arestat nu ne-a vorbit niciodată, aşa încît abia o relatare a Marianei Noica, după moartea sa, ne poate da o idee despre cum s-au petrecut lucrurile în acea noapte de iarnă, la Cîmpulung.

„Au venit seara la ora 9, pe 11 decembrie 1958. Eram la masă, Dinu, Oana — care avea 17 ani (era în clasa a XI-a) — şi eu. Aveam două camere: una era dormitorul nostru şi cealaltă, în care şi mîncam, era camera Oanei. Pe Oana o aveam din prima căsătorie, pentru că ţi-am mai spus, Gabi, că soţul meu murise la 25 de ani, un an după ce mă măritasem. Vreme de aproape opt ani n-am mai prea văzut lume. Începusem să fac spiritism şi cei din jurul meu credeau că mă smintisem. Apoi, de la o vreme, am început să mă rog şi, încet-încet, am simţit cum mă întorc la mine.

Trecuseră deci opt ani, cînd l-am cunoscut pe Dinu. Ca şi el, socrii mei aveau domiciliu forţat la Cîmpulung şi, pînă pe la 6–7 ani, Oana a stat mai mult la ei. În vara lui 1949 am venit din Bucureşti în vacanţă la Cîmpulung. Vărul lui Dinu, Bebe Noica, şi Neta Noica, soţia lui, erau prieteni cu socrii mei şi am ieşit cu toţii «la rîu». Asta era distracţia la Cîmpulung: mergeai la rîu să faci plajă şi baie.

În ziua aceea a venit la rîu şi Dinu. Ne-am cunoscut exact în ziua în care împlinea 40 de ani: la 25 iunie 1949. A stat ce a stat la rîu, am vorbit, apoi s-a scuzat şi ne-a spus că are de făcut «o ascensiune pe munte». «Muntele» era un deal din preajmă, un soi de colină mai mare, şi Dinu, care se lua foarte tare în serios, îşi pregătise sandvişuri cu gîndul să petreacă restul zilei «acolo sus», în singurătate şi meditaţie. Ţin minte că mi-a impus, dar totodată îmi venea să rîd de el. În orice caz, e nostim ce s-a întîmplat în ziua aceea cu Răzvan, băiatul lui, care avea atunci 7 ani şi care venise să stea un timp cu Dinu. Ca să-şi poată face «ascensiunea pe munte» şi bilanţul în singurătate, Dinu şi-a lăsat fiul la nişte prieteni care aveau şi ei un băieţel, Ionuţ Rizescu, de vîrsta lui Răzvan, şi

Constantin Noica şi Mariana Noica pe malul rîului, la Cîmpulung în 1956

care, mi-ai spus, avea să-ţi fie coleg la liceu, la «Spiru Haret». Or, după meditaţia pe munte, Dinu a uitat de Răzvan şi şi-a adus aminte de el abia către miezul nopţii, cînd era prea tîrziu ca să-l mai poată recupera. Dinu divorţase deja din 1947, pentru ca Wendy să-şi poată recăpăta cetăţenia engleză şi să plece cu copiii, cu Răzvan şi Dina, în Anglia. Au reuşit s-o facă abia prin 1955. Noi ne-am logodit în anul următor, în prezenţa socrilor mei — Dinu era sărac-lipit şi verighetele le-am făcut din puţinul aur pe care-l mai aveam eu — şi m-am mutat totodată la Cîmpulung. De altfel, nu cu mult înainte fusesem dată afară de la Ministerul de Externe, unde lucram din 1944.

Stăteam deci la masă şi aud soneria. M-am ridicat. Uşa de la intrare dădea într-un coridor care defila cele două camere. Am deschis şi m-am pomenit faţă în faţă cu patru indivizi. Nu mai ţin minte cum erau îmbrăcaţi. Am reţinut doar că tipul care stătea în cadrul uşii avea gulerul cămăşii deschis, deşi era în toiul iernii. Am intrat în cameră, cu ei în urma mea. L-au luat pe Dinu în dormitor. Am vrut să-i însoţesc, dar nu m-au lăsat. Am ajuns doar pînă în dreptul uşii şi ultimul care a intrat a pus mîna pe sobă. Era rece pentru că făceam cît puteam economie la cărbuni. «Acolo unde ai să mergi este mai cald», a spus şi a început să rîdă. Apoi a închis uşa.

L-au ţinut pînă la 3 noaptea, într-un fel de primă anchetă. Cînd au terminat, mi-au spus că pot să intru în cameră şi să-mi iau rămas-bun. Într-un cearşaf întins pe jos se aflau aruncate de-a valma cărţi şi hîrtii, pentru că dormitorul era şi camera în care Dinu lucra. Ne-am îmbrăţişat. Dinu avea aerul speriat. Nu ţin minte ce ne-am spus. Apoi a sărutat-o pe Oana. Nu, nu, n-am plîns. N-am plîns deloc. Aî să vezi. Au plecat, luînd şi cearşaful cu lucrurile strînse în el. Afară îi aşteptau alţii. Casa, mi-au spus vecinii a doua zi, fusese înconjurată. Ţi-l imagi-

Mihai Rădulescu (critic muzical, arestat în 1958 în lotul Noica. S-a sinucis în închisoare.), Constantin Noica şi Alexandru Paleologu în 1956

Mariana Noica

nezi pe Dinu fugind! Dar, mă rog, nu ştiu ce credeau ei despre el.

M-am întors în casă şi am culcat-o pe Oana. Am închis uşa la dormitorul ei şi mi-am petrecut restul timpului mergînd în neştire prin cameră. Cînd, aproape de amiază, am auzit-o pe Oana sculîndu-se, am intrat la ea şi m-am repezit să mă uit în singura oglindă care se afla în casă. Puteam să jur că am albit. Nu albisem, în schimb, fără să vărs o lacrimă, ochii mi se stinseseră. Cînd spun că mi se stinseseră, nu înseamnă doar că privirea se făcuse mohorîtă după o noapte de nesomn. Lucrul cel mai minunat pe care mi-l dăduse Dumnezeu, şi pentru care cred că fusesem iubită, erau două lumini adevărate care-mi jucau fără încetare în ochi. Cum să-ţi spun, Gabi?

Wendy Muston Noica

Erau întocmai ca două steluţe. Ei bine, luminile acestea dispăruseră şi atunci le-am pierdut pentru totdeauna.

Dar s-a mai întîmplat ceva. Cînd sînt supărată sau apăsată, nu pot vorbi cu nimeni. De aceea, de îndată ce Oana s-a trezit, ca să nu trebuiască să vorbesc cu ea, m-am întors în cameră şi m-am întins pe pat cu o carte în mînă. La un moment dat, pentru că nu mai apucase să se ducă la şcoală, Oana îmi spune din uşă că iese să-şi ia lecţiile pentru a doua zi de la o colegă. Am auzit-o plecînd şi atunci m-am ridicat.

Nu ţi-am spus că de şase luni nu mă mai rugasem. Eram supărată pe Dumnezeu. M-am ridicat şi am început din nou să merg prin cameră. Nu ştiam ce să fac. Şi atunci am auzit o voce, o voce răspicată şi poruncitoare, care mi-a spus atît: «Roagă-te!» Să nu rîzi de mine, Gabi, dar era vocea unui înger. N-am nici o îndoială. Şi acum, după aproape 40 de ani, am în ureche intonaţia vocii lui, fermă şi albă, care întîrziase o clipă pe prima silabă, pentru a o scoate în relief: Roagă-te!

M-am apropiat de perete, am căzut în genunchi şi am început să mă rog. Şi de-abia atunci am izbucnit în plîns."

Sfîrşitul

În dimineaţa zilei de 25 noiembrie 1987, în camera sa de la Păltiniş, Noica s-a trezit dis-de-dimineaţă părîndu-i-se că un şoarece umblă prin cameră. S-a dat jos din pat fără să aprindă lumina, ameţit încă de somn, s-a împiedicat de marginea covorului şi a căzut. Turul Păltinişului, făcut zilnic cu pas întins vreme de zece ani, nu şi-a spus cuvîntul. În pirueta involuntară a căderii, oasele şoldului au cedat. („*Totul se va termina, Gabi, cînd nu voi mai putea să-mi fac plimbarea. Punctul meu forte sînt picioarele, nu capul, şi credinţa mea este că orice filozof adevărat gîndeşte mai întîi cu picioarele.*") A rămas întins pe podea cîteva ore bune, pînă cînd a sosit Andrei Cornea, aflat anume la Păltiniş pentru a petrece cîteva zile în preajma lui Noica. După-amiază o ambulanţă din Sibiu l-a transportat la spitalul judeţean, unde a fost internat în salonul 13 la secţia de ortopedie a doctorului Marin.

*

A existat şoarecele cu adevărat? Sau el nu fusese decît o fantasmă care, nu se ştie de ce, ajunsese să-l hărţuiască pe Noica de la o vreme încoace? Cert este că a doua zi, joi, odată ajuns la Sibiu către ora 6 seara, am aflat de la doctor că încercase din nou, cu o oră în urmă, să coboare din pat pentru „a căuta şoricelul". Cînd am intrat în salon, împreună cu Relu Cioran, după ce ne-a îmbrăţişat şi, cu un aer jucăuş, şi-a cerut scuze pentru ce se întîmplase, ca şi cum ar fi făcut o şotie, s-a grăbit să ne informeze despre prezenţa ocultă („sub pat") a ubicuului animal. În mod cu totul inexplicabil, şoricelul îl însoţise în coborîrea lui spre Sibiu, pentru a reapărea în camera de spital. Mi-am adus atunci aminte cum, cu cîteva luni în urmă, în ultimul meu sejur păltinişean, într-una din serile noastre comune, m-a întrebat dacă ştiu povestea cu personajul care, trezit de un ronţăit, se scoală în miezul nopţii şi începe să scotocească prin ungherele camerei. „*Ei bine, pînă la urmă a descoperit ce era: îl rodea conştiinţa.*" Şi, încîntat de anecdota lui, Noica rîsese cu poftă. N-am dat vorbelor de atunci nici o importanţă şi chiar ţin minte cît de mult m-a mirat bucuria suspectă cu care Noica savura infantilismul poantei.

Şoarecele acesta, care venea să încheie un destin, ieşise oare, ca şoarece al morţii sale, dintr-un ungher al camerei păltinişene sau din încăperile infinite ale conştiinţei, din care Noica încerca acum să-l expulzeze, refuzînd să accepte că tocmai lui, lui Noica, i s-ar fi putut întîmpla să intre în spaţiul propriei sale anecdote şi să ajungă — ce ruşine ar fi fost asta pentru un filozof! — să-l roadă conştiinţa?

Dar în fond, de ce era o ruşine pentru un filozof — şi încă cea mai mare ruşine — să te roadă conştiinţa? „*Să nu laşi, dragul meu, niciodată trecutul să vină peste tine. Pentru că el nu vine decît luînd două chipuri rele: pe cel al regretelor sau pe cel al remuşcărilor.*" Noica nu făcuse, de la începutul începuturilor, decît să înalţe, între el şi lume, pavăza propriului sistem. Intrarea noastră în lume este intrarea unor infirmi. Totul, în jurul meu, mă destramă: istoria, întîmplările curente, cei mai mulţi dintre oamenii care îmi ies în cale; dar deopotrivă propriile mele trăiri, exaltările şi întristările mele, răul acesta deşirant care roade în mine şi care se înalţă la suprafaţă ca floare otrăvită a sufletului meu. ***Mathesis***, prima carte a lui Noica, se născuse din această răfuială cu bogăţia **destrămătoare** a vieţii, cu viaţa trăită la întîmplare sau care te trăieşte cum vrea ea. Scrisă la 23 de ani, cartea aceasta purta încă în ea urma ghimpelui care se înfipsese de timpuriu în carnea unui adolescent vulnerabil. Dacă lumea te îngroapă în ea, asemeni nisipurilor mişcătoare, refuzîndu-ţi de la bun început un chip al tău, iar dacă trăirile tale te ard şi te destramă, nu se impune oare urgenţa născocirii unei arme de apărare şi atac, îndreptată împotriva infinitului rău al vieţii? Noica descoperă din capul locului — şi tocmai din cauza aceasta el este deopotrivă filozof şi înţelept prin vocaţie — că **ideea** şi **sistemul** sînt unicele remedii în faţa asaltului nemăsurat al vieţii. Acestea două sînt pedagogice şi formative: nici una dintre ele nu este năzuinţă oarbă de cunoaştere şi ordonare în sine, ci **ordine mîntuitoare**. În faţa puhoaielor dezordonate ale vieţii, Noica ridică, deopotrivă anatemic şi civilizator (ceea ce înseamnă: dătător de formă şi de regulă a spiritului), crucea propriei sale idei („*ai mereu nevoie de o idee ca principiu de organizare al vieţii*") şi atunci puhoaiele se domolesc pentru a intra cuminţi în matca propusă de filozof. Dintru început conştiinţa, care îşi creează obiectul pentru a învinge conţinutul nemijlocit al vieţii, devine sediul unei extraordinare încordări a voinţei: cu ajutorul constructelor ei, eu mă domin, mă depăşesc şi ies din robia „sufleţelului". ***Mathesis*** era o carte despre buna gospodărire a vieţii interioare cu ajutorul filozofiei. Constructivismul lui Noica — sistemul — era pus în slujba unei filozofii a vieţii cu certă componentă soteriologică: dacă vei reuşi să pui lumea — şi pe tine însuţi — în ordine cu ajutorul unor articulaţii mentale, vei dobîndi salvarea ca seninătate. Iar seninătatea însemna ieşire din ordinea sufletului şi trecere în cea a spiritului. Ideea, ca agent al filozofiei, însemna tocmai asta: modul de a pune o distanţă între tine şi tine.

Acest program voluntarist, enunţat în prima sa carte, a fost respectat şi împlinit de Noica cu un fel de reverenţă sacră faţă de sine însuşi. Efigia lui Noica este conturată de liniile acestui efort reiterat: dacă viaţa nu merită trăită decît îmbrăţişată printr-o idee, ideea aceasta trebuie la nesfîrşit rafinată pentru a deveni tot mai aptă să supună viaţa îmbrăţişării sale. Nu există instalare definitivă în spirit (ca dominare a pulsiunilor sufletului), aşa cum nu există instalare în sfinţenie.

Este limpede că în acest program nu era loc pentru un şoarece care roade într-un ungher al conştiinţei. El trebuia cu orice preţ alungat, dez-internalizat, trimis să se plimbe sub pat sau prin colţurile cît se poate de reale ale camerei. El nu putea fi lăsat să strice acum, la sfîrşit, crezul de-o viaţă al unui filozof şi să tulbure apele de cleştar ale geometriilor sale. O conştiinţă intrată în eroziune, gata să primească dintr-o dată toate aluviunile sufletului ţinute atîta vreme cu grijă la distanţă, ar fi însemnat înge-

(Continuare în pagina 12)

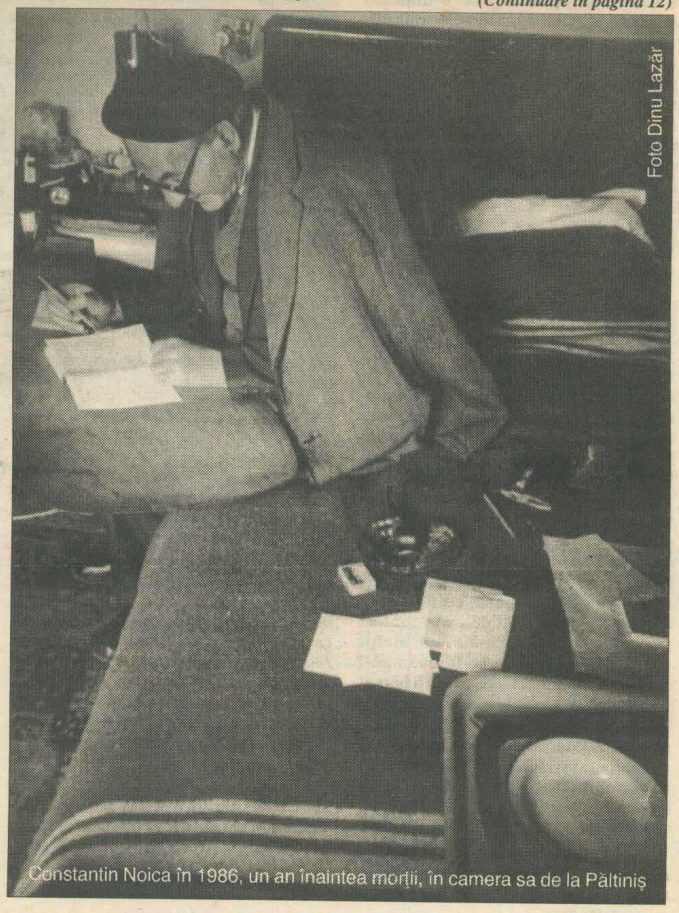

Foto Dinu Lazăr

Constantin Noica în 1986, un an înaintea morţii, în camera sa de la Păltiniş

ESEU

(Urmare din pagina 11)

nuncherea gînditorului. Iar Noica trebuia să sfîrşească în picioare, mărturisind pentru ideea sa. Şi, prin însăşi această idee, pentru ultima dată la lucru, şoricelul a fost evacuat din conştiinţă şi căutat, **cu preţul vieţii**, într-un spaţiu real.

*

Mi-am notat atunci, pe un cartonaş, fără nici un gînd altul decît cel al reamintirii, frînturi din întîmplările şi vorbele acelor ultime opt zile pe care le-am petrecut alături de Noica, împărţit între speranţă, deznădejde şi acceptare. (De-abia în ultima zi am ştiut că venisem să-i priveghez sfîrşitul.)

Vineri 27 noiembrie e notat: *„Apare febra (bronhopneumonie). Îl regăsesc seara în salonul 1 de la reanimare. Este aşezat de-a-latul patului, rezemat de perete, cu perna la spate, cu picioarele atîrnînd peste marginea patului (tristeţea umilitoare a pijamalei şi a şosetelor de spital). Capul, somnolent, stă frînt în faţă. Cînd simte lumea în jur — medici, prieteni —, începe să vorbească, teribil de greu şi de încet, mişcînd anevoie buzele, propoziţiile stingîndu-se înainte de a se încheia. E un delir, dar un delir articulat de idei.“* Unele sintagme pe care le-am însemnat apoi, în fugă, din acest discurs febril şi-au pierdut între timp înţelesul. De pildă: „Despre volatilizarea medicinei.“ Noica avusese întotdeauna faţă de medici o atitudine ambiguă, care nu era decît reflexul ambiguităţii cu care se raporta la propriul lui trup: un amestec de panici ţărăneşti şi de epictetice detaşări. Pe medici îi credita şi îi tachina în acelaşi timp, plăcîndu-i să-i pună cînd în faţa părţii de nestăpînit a domeniului lor, cînd în faţa pragmatismului sec, care repară trupul cu dezinvoltura unui meseriaş ce-şi drege unealta stricată. Micul discurs despre volatilizarea medicinei, făcut **ad hoc**, pentru uzul medicilor care-l înconjurau în clipa aceea, conţinea pesemne ceva din toate acestea. Ţin minte că, terminîndu-l, le-a spus cu ton de rugă şi reproş: *„De ce nu mă operaţi, zău?“* Şi, după o pauză: *„De vreme ce tot n-aţi învăţat să lăsaţi omul să moară...“* Apoi, ca şi cum ne-ar fi împărtăşit un secret: *„Sînt asistat, să ştiţi, de cete de îngeri“.*

*

În nici una din acele zile nu s-a plîns sau nu a dat vreun semn că s-ar teme de moarte. Cînd nepotul lui, doctorul Niculae Noica, i-a propus să fie transportat pentru o operaţie **in extremis** la Bucureşti, i-a răspuns: *„Prefer să mor la Sibiu, decît să mă fac bine la Bucureşti.“* Problema morţii proprii o punea în termeni strict gospodăreşti, fără urmă de frison, ca simplă disfuncţie nedorită, intervenită pe parcursul desăvîrşirii unui proiect. *„Dragul meu, aş vrea să mai înfrunt o dată, vara aceasta, la Păltiniş, tineretul ţării“*, mi-a spus într-o doară, cu două zile înaintea morţii. Deşi eram în contact permanent cu medicii, nu i-am simţit sfîrşitul (cred că ei se temeau să-l accepte), aşa cum nu cred să şi-l fi bănuit nici el. Scrisoarea din 1 decembrie, ultima a vieţii sale, pe care m-a rugat să i-o dau Marianei Noica, are un ton al încredinţării faţă de cele spuse, şi nu unul fals-liniştitor, menit să risipească temerile fiinţei apropiate:

Mariana dragă,

E prima scrisoare pe care o trimit după accident. Sînt pregătit pentru orice, dar se pare că totul va decurge bine. Într-o prima fază voi fi ca şi invalid, ceea ce îmi va scurta viaţa. Apoi voi fi normal.

Avînd ce face şi ce scrie, sînt fericit. Îţi mulţumesc pentru toate, te sărută Dinu.

Dar nimic nu a decurs bine. Un cheag de sînge, pornit de la locul fracturii, a intrat în circuit şi a produs o embolie pulmonară. Miercuri seara, pe 2 decembrie, a apărut dispneea. Şi totuşi, ziua următoare, care avea să fie şi cea a sfîrşitului, a început senin. Mi-a vorbit dimineaţa, sub impresia unui vis în care se străduia să desfăşoare pînă la capăt o idee, despre „visele sufletului“ şi „visele spiritului“. *„Visele sufletului sînt cele care ne destramă fiinţa nu numai cînd ne hărţuiesc cu spaime ori cu remuşcări, dar chiar şi cînd ne amăgesc cu bucuriile lor. Şi de ce este aşa? Pentru că bucuriile sufletului nu stau, au consistenţa aburului şi nu le mai regăseşti cînd vrei să te întorci la ele. Visele spiritului, în schimb, sînt din capul locului ale bucuriei constante: ele te aşază într-o ordine care e mai presus de tine. Ele sînt de fapt vise ale adîncului, ale adîncului celui mai adînc şi mai curat, şi tocmai de aceea ele sînt ale ordinii în care ne întîlnim cu toţii. Adîncul acesta nu este cel al psihanalizei care răscoleşte în cloaca fiecărui suflet, ci cel al locului în care devenim cu toţii — Unu. Visele spiritului sînt visele noastre de îngeri. De la o vîrstă încolo, pentru că sîntem ceea ce ne facem, ar fi firesc să avem numai vise ale spiritului.“*

După masă, către ora 5, s-a sculat deopotrivă de bine dispus şi a cerut să fie aşezat într-un fotoliu. În locul bluzei de pijama purta un tricou roz cu mîneci scurte, singurul pe care îl găsisem într-unul din magazinele de pe Strada Mare şi care îi dădea acum un aer juvenil şi aproape sportiv. A stat de vorbă cu medicii şi a cerut să fumeze o pipă, deşi fiecare respiraţie era însoţită de un şuierat care creştea în intensitate de la o oră la alta. Cînd mi-a spus noapte bună, către ora 9, percepîndu-mă, cred, pentru ultima oară, şi s-a întors cu faţa la perete, aerul sorbit cu nesaţ şi disperare nu-şi mai găsea loc în plămînii blocaţi de edemul acut. Am asistat la acest înec prelungit, cu o mînă aşezată timid pe încheietura umărului lui şi murmurînd din cînd în cînd fără sens, pentru că ştiam că nu mă mai poate auzi, şi adresîndu-mă de-acum celeilalte fiinţe a lui, aflată în spatele auzului şi a hipoxiei care-i cuprinsese creerul, invadîndu-i chipul cu cenuşiul prevestitor al morţii: *„Domnule Noica, domnule Noica, sînt aici, sînt aici...“* La un moment dat s-a răsucit, cu o forţă neaşteptată, s-a întorsa brusc cu faţa în sus, s-a ridicat în capul oaselor, a bătut aerul de două ori cu mîinile, ca o pasăre uriaşă şi, înainte de a cădea pe spate, a rostit, ţîşnit dintr-un ultim fulger al minţii, cuvîntul german **Unbedingtheit**: „necondiţionare“. Cînd a căzut pe pernă, intrase în comă. Moartea clinică a intervenit trei ore mai tîrziu, după miezul nopţii, în 4 decembrie la ora 1 şi 20 de minute.

Mormîntul lui Noica de la Schitul Păltiniş

*

În răstimpul acestor opt zile cît am stat alături de el, n-am plîns cred nici măcar o singură dată, aşa cum nu plîngeam nici acum cînd îi priveam chipul ceanozat conturat pe albul pernei şi politeţea decentă a trupului aliniat impecabil cu care ne-am obişnuit să primim moartea. Este uimitor să constaţi cu cîtă aplicaţie şi precizie funcţionăm în asemenea momente, cum din preajma celor mai iubite fiinţe facem să dispară inflexiunile vizibile ale inimii şi lăsăm loc numai pentru gesturile care trebuie cu adevărat făcute. În asemenea momente sîntem reci şi exacţi şi îndeplinim cu o competenţă surprinzătoare lucruri pe care pînă atunci nici măcar nu le imaginasem sau pe care, evocîndu-le, le însoţeam cu un frison de repulsie. În acele opt zile l-am bărbierit zi de zi şi am constatat cu cîtă bucurie se lasă în seama acestui nevoit răsfăţ, el care îşi refuzase răfăţurile vieţii sau care avusese prea puţin parte de ele. Nu făceam aceste gesturi mărunte pentru că eram prins într-un scenariu mitologic — el era marele Noica, iar eu învăţăcelul umil —, ci pur şi simplu pentru că îl iubeam. Am aflat atunci că orice iubire, pentru a fi siguri că este adevărată, trebuie să treacă proba gestului care îndeobşte provoacă silă. Eu, care refuzasem pînă atunci să iau cont de existenţa biologiei şi de eşecurile ei şi care întorsesem capul cu dezgust din faţa infirmităţilor vieţii, i-am masat zilnic picioarele, l-am şters de transpiraţie şi l-am schimbat, i-am curăţat după fiecare masă placa dentară sub jetul de apă al chiuvetei, cu firescul cu care îmi spălam mîinile. Nu exista în toate acestea nici urmă de evlavie, ci doar iubire grijulie, acea iubire care apare în faţa unei fiinţe **iubite în restriştе** şi care o transformă, prin însuşi acest fapt, în copilul tău. M-am surprins atunci avînd severităţi faţă de el, dîndu-i şi nedîndu-i voie, promiţînd şi oferind recompense, folosind tonuri imperative. Neajutorat şi iubit, Noica devenise în acele zile copilul meu.

*

Dimineaţa la ora 7 am ajuns la Păltiniş. Urma să-i cer mitropolitului Antonie, care se afla pentru cîteva zile acolo, învoirea ca Noica să fie înmormîntat, aşa cum îşi dorise, lîngă schit. Înainte de a ajunge la casa metropolitană, am trecut pe la cabana lui Noica, cu gîndul să iau caietele care conţineau *Jurnalul de idei*, temîndu-mă că Securitatea ar fi urmat să viziteze locul odată ce ar fi aflat de moartea lui. Plecasem doar de o oră din Sibiu şi continuam să funcţionez cu acel automatism al eficacităţii care nu lasă loc pentru lacrimi. Asistînd-o **activ**, suferinţa finală a lui Noica nu-mi smulsese nici măcar un suspin. Trebuia să mă desprind de **logica** survenirii morţii, pentru a-i percepe moartea ca atare în toată grozăvia ei. Iar acum, dintr-o dată, cînd am trecut pragul camerei, moartea aceasta a căpătat o evidenţă pe care nu o percepusem nici măcar în faţa cadavrului lui. De ce oare simţim oamenii mai mult prin amprentele suave pe care le lasă asupra lucrurilor ce le aparţin decît prin masivitatea existenţei lor? Şi acum continui să simt prezenţa mamei mele prelungită în gesturile pe care le-am învăţat de la ea: un anumit fel de a ţine ceaşca în mînă, un altul de a înfăţa perna sau de a curăţa, în spirală continuă, coaja unui măr. Iar jalea ce ne cuprinde în asemenea momente vine din expresia pe care o capătă iremediabilul atunci cînd are loc întîlnirea noastră cu lucrurile pe care cel dispărut le-a părăsit. Am intrat deci în camera lui Noica şi abia cînd m-am aflat la marginea patului în care obişnuia să scrie, rezemat într-o rînă de spetează şi cu o tăblie de placaj pusă pe genunchi, am alunecat încet şi, îngropîndu-mi faţa în pătura mizeră de pe pat, am început să plîng.

Nota redacţiei: *Mulţumim doamnei Mariana Noica şi domnului Dinu Lazăr pentru fotografiile pe care ni le-au pus la dispoziţie.*

ceARTă

ERWIN KESSLER

Arta verde de acasă

„Grădini suspendate" Galeriile Artexpo, Teatrul Naţional, etaj 3–4, iunie–august 1996

E drept, în arta internaţională a momentului, la New York, Berlin, Tokyo sau Paris domină un stil corporatist generic, ce se scurge puhav între malurile cariate ale unui expresionism ridat, supus periodic operaţiilor estetice ce-l fac tot mai ţeapăn, ca un spectru, şi un „instalaţionism" umflat de gestaţia falsă a tehnicii şi materialelor aglomerate, ne-închegate de sămînţa „formei semnificative". Într-un asemenea peisaj ţipător, dar monoton, este întremător să descoperi ici-colo astfel de oaze de verdeaţă precum aceea din arta românească. Iată, de pildă, expoziţia „Grădini suspendate", ce îmbină miraculos colecţia de covoare a lui **Dan Nasta** şi un număr oarecare (chiar mare) din tablourile lui **Horia Paştina**. Atît colecţionarul Dan Nasta, cît şi pictorul Horia Paştina sînt favoriţi ai „eseurilor expoziţionale" înscenate la Catacomba. De aceea, nu-i de mirare că parfumul greu al tezismului anastasioţ stăruie asupra acestei expoziţii.

Verde şi nu prea...

Pentru organizatori, covoarele tradiţionale din colecţia Dan Nasta stau în perfectă comuniune spirituală şi estetică cu pictura (cronologic) recentă a lui Horia Paştina. Pentru ca acest lucru să fie clar şi pentru cei ce au cataractă la pupila orto-românistă, exponatele nu sînt doar alăturate cu o perseverenţă sufocantă, ci chiar suprapuse, precum în cazul micului triptic *Irişi* (1989), care, chiar la intrarea în expoziţie, încalecă voinicească un covor de provenienţă nemenţionată, formînd o struţo-cămilă estetică, cu un contur pregnant (şi intenţionat) cruciform, din care, pare-se, însăşi ţeza expoziţiei trebuia să ţîşnească. Însă frumosul covor (oltenesc, probabil) nu demonstrează, ci demontează de la bun început teza bombastică şi obosită a expoziţiei, căci, în afara unor dulci liliachiuri comune, cele două braţe ale crucii improvizate nu au nimic în comun. Curajul meşterului anonim de a trînti un roşu magenta viril şi apăsat şi un negru vibrant (grizonat în parte de restaurarea, totuşi, corectă) nu este deloc împărtăşit de artistul cult, prea cult, care se delectează alene-n griuri rafinate, efeminate, sfielnice. Peste ele trage, în plus, „pantalonii de castitate" plastică moşteniţi de la Paul Gherasim (& 9 Prolog + 1), respectiv pîcla sau vălul cretos, văros, ce înăbuşă, ca un apret, luciul culorilor aproape veştede, dar încă verzi (căci verdele omniprezent la Paştina nu este verde, ci **„încă verde"**, iar acest „încă" este, alături de „verde", o negaţie plastică mai tare chiar decît o combinaţie cromatică scrîşnită, ce rămîne însă de neconceput într-o operă atît de bolnavă de graţie, epurată de disonanţe şi vehemenţe). Dar nu numai gamele cromatice divergente împiedică comuniunea estetică a celor două componente ale monstrului demonstrativ, ci şi structura compoziţională. „Anonimul oltean" îşi etalează, fără complexe, siluetele feminine stilizate şi motivele florale descentralizate, ţepene, cu braţe şi tije proliferînd aproape iraţional, pe cînd Horia Paştina, neîngăduindu-şi acest risc, îşi orchestrează *Irişii* astfel încît să cînte lin, într-un registru armonic obsesiv, numai smocuri şi boboci mlădioşi. E un contrast izbitor între seducţia meşterilor populari pentru creaturi (florale, zoomorfe sau pur geometrice) cu contururi nete, tăioase, zimţate, năpădind anarhic şi foşgăitor dreptunghiul sever al covorului cu membrele lor zigzagate, şi lumea „paştiniană", eminamente molcomă, un acvariu cu apă călîie, în care totul unduieşte aromitor, adormitor, ca într-un Olimp subacvatic, palamist şi isihast, dar şi proustian-bonnardian totodată. Faptul că la covoarele populare imaginea, motivul e mai întotdeauna drept şi ţepos, iar în tablourile lui Paştina e invariabil curbat şi curgător a scăpat cu desăvîrşire organizatorilor, ce ţin să prezinte, semeţi, o incompatibilitate crasă drept cea mai evidentă afecţiune electivă, în virtutea raţiunii dubioase că florile şi plantele ocupă locul central, atît în preocupările meşterilor populari, cît şi în căutările pictorului Horia Paştina. În realitate, cele două înclinaţii aparent convergente nici nu vin şi nici nu se îndreaptă în aceeaşi direcţie. Horia Paştina vine dinspre întreprinderea postimpresionistă a lui Seurat, gîdilînd – după puteri – pointilismul acestuia, obţinînd jucăria unei tuşe precise, perfect stăpînită, distilată (sub licenţă) din punctul-etalon primordial, care-şi iese astfel din pielea rigidă, severă. Punctul devine un cîrlionţ de culoare, un fel de tuşă pedunculată, monomană, valsînd mecanic pe suprafaţa pînzei, pe care ţese (prin conjuncţii şi tangenţe calculate) configuraţii reticulare laborioase ce păstrează ceva din subtilitatea dantelei de Bordeaux, dar, din păcate, nimic din caracterul viguros şi totuşi ludic al covoarelor tradiţionale româneşti. „Virgulismul" lui Paştina este atît o variantă, cît şi o divagaţie de la pointilism, întrucît la Seurat (ori Signac etc.) punctul inflexibil de culoare structurează forma celular şi centripet, statuar şi impenetrabil, pe cînd tuşele pedunculate paştiniene mănîncă forma, o fac să freamăte pînă la indistinct, ca un parameci plastic ce tremură din toţi cilii vibratili. Această imagine clipocitoare este la antipodul pointilismului (în esenţă, o formă de raţionalizare a viziunii şi percepţiei plastice), dar şi la antipodul perspectivei meşterilor populari, care mizează întotdeauna pe dezvoltarea netă şi organică a motivului decorativ, ce se decupează acuzat pe cîmpul de susţinere, pe „bătătura" covorului.

• Manifestare neo-ortodoxistă, expoziţia „Grădini suspendate" asociază forţat colecţia de covoare a lui Dan Nasta şi tablourile lui Horia Paştina • *„Cele două înclinaţii aparent convergente nici nu vin şi nici nu se îndreaptă în aceeaşi direcţie"* • Vizitatorii nu apreciază expoziţia estetic, ci mai ales pentru simbolurile tradiţionaliste • Printre „răvaşe", nici un semn de înţelegere a faptului că acest om, Dan Nasta (*Colecţionarul* cu majuscula în România), îşi iubeşte lucrările din colecţia sa ca opere de artă, nu ca pretexte ale exaltării naţionale •

Influenţe sau diferenţe?

Inabilităţile expoziţiei se înlănţuiesc într-un bruiaj fetişist, ce paralizează percepţia. E poate de *„bon ton"* să spui că pictura lui Paştina lasă de dorit în raport cu măreţia scoarţelor care îl strivesc, pentru că-i lipseşte incisivitatea şi candoarea formei şi culorii, însă, în realitate, puţine dintre tablourile sale nemulţumesc atît de mult, din punct de vedere estetic, ca unele dintre covoarele expuse în sălile intitulate Varia IV şi V, în care, sub voia unor desluşiri teoretice. Geniul artistic al strămoşilor s-a transmis, nealterat, în sistemul estetic al urmaşilor. Ei s-au racordat, instantaneu, la ceea ce constituie nodul antropologic al majorităţii gîndirii româneşti contemporane, aşezată bătrîneşte pe certitudinea unui *Volksgeist* ce lucrează (pe dinăuntru, ne nevăzute etc.) întreaga civilizaţie autohtonă, ţinînd-o mereu în „priză", branşată la matricea mioritică ş.a.m.d.

Răvaşe

Deşi „ecumenică" politiceşte, expoziţia n-a fost apreciată estetic în acelaşi fel de către vizitatori în însemnările din „Cartea de onoare". Cei care au constestat-o, foarte puţini la număr, aparţin acelei categorii pe care şi stînga şi dreapta cad de acord să o desemneze drept „golănime": rockeri, tineri nonconformişti care cel mai adesea nu se semnează sau lasă în locul autografului un desen (uneori obscen) ori un pseudonim (întotdeauna anglicizant). Pentru că sînt minoritari, începem cu unele din mesajele lor, ce arată felul în care se raportează la tot acest edificiu cultural-ideologic o „anumită parte" (deloc neglijabilă) a tinerilor. Un rocker, semnîndu-se BOBIK, declara sentenţios: *„Nu mi s-a părut interesant"* (21 iunie 1996). Prieteni de-ai săi, cu semnături indescifrabile (aceeaşi dată), încearcă însă să fie mai expliciţi, adică batjocoritori: *„Prea Minunat! am rămas în extaz (chit că n-am înţeles nimic). Trăiască regele! Regele Mihai Preşedinte"*. Scurt: pentru ei, tradiţionalismul şi românismul exhibat acolo este, în sine, ininteligibil. Însă, ca semnal şi stimul socio-cultural, el continuă să acţioneze, evocînd rapid stereotipurile de palier referenţial: e vorba de tradiţie, de cultură, de istorie, carevasăzică e vorba de Rege. E vorba de Rege, carevasăzică e vorba de un slogan, golit de sens pentru cei „avizaţi". Astfel, Regele devine propria sa antiteză comică: *„Regele Mihai Preşedinte"*. Totul e o farsă, un joc, o glumă. Adică o varză: nimic nu înseamnă nimic, şi orice devine prilej de funcţionare în degringoladă a isteţimii, singurul „har" definitoriu pentru românism care se regăseşte, dezabuzat şi subversiv, la aceşti tineri pentru care orice „joc de rol" cultural-ideologic e un rîs de rol sau un rol de rîs.

În contrast cu această atitudine critică solitară, care rămîne, într-un anumit sens, sănătoasă (o sănătate înspăimîntătoare, ce dă frisoane), imensa majoritate a părerilor exprimate poate fi trecută sub un motto desprins dintr-o însemnare exemplară, în care expoziţia este înţeleasă ca înfăţişînd *„cruciada spirituală şi religioasă a Ţărilor Româneşti post Bizantine"*. Într-acolo bat toţi ceilalţi comentatori de ocazie (sau de elită), fie că ei se numesc Dan Hăulică (repetînd, cu ghilimelele de rigoare, unul dintre cele mai reuşite aforisme ale lui Horia Bernea, potrivit căruia *„frumuseţea va salva lumea"*), un anonim (*„să dea bunul Dumnezeu ca împlinirea să fie deplină spre cinstea generaţiilor care au suferit"* ş.a.m.d.), o anonimă Cătălină eminesciană (*„Cu dragoste şi admiraţie, în extaz"*) (?!) *„Oliviu Gherman şi soţia"* (textul, o fosilă vie a limbii de lemn dinainte, nu-l redăm, întrucît acest extraordinar „şi soţia" spune totul, de parcă ar fi scris pe un plic de bani, la o nuntă cu dar, în provincie), un alt anonim (26 iunie 1996: *„Dumnezeu este aici"*), Teoctist, *„Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române"* (textul împleteşte mirabil calofilia şi realismul socialist, varianta „etno", anii '70: *„O vecernie de neuitat celebrată de iubitorul de frumosul neamului nostru D-l Dan Nasta ..."* şi ajunge la: *„... mesajul artistic al strămoşilor"*), o echipă de filmare (umilă şi sfioasă: *„Echipa TVR a îndrăznit a imortaliza scoarţe româneşti ..."*), şi, în cele din urmă, însuşi Ion Iliescu, al cărui mesaj vine, şi el, încet, dar perfid, din alte vremuri: *„Expoziţia este impresionantă. Doresc să aduc un omagiu de suflet d-lui Dan Nasta, colecţionar pasionat şi promotor al patrimoniului naţional"*. În spatele acestei gîndiri nu stă nimic despre covoare, despre pictură sau despre artă. Totul despre neam şi Dumnezeu, ba chiar şi despre „patrimoniu" şi vestita sa lege (fărădelege) de altădată, la care subtil dar sigur face apel „psihologia abisală de partid" ce ni se adresează prin mesajul preşedintelui.

*

Expoziţia au mai văzut-o însă şi alţii, cu alţi ochi, cu alte minţi: străini. Poate că opiniile acestora, lipsite de orice urmă de exaltare, ofilesc şi aduc la adevărata lor semnificaţie extazurile etno-mistice autohtone. Dacă un francez, din politeţe, încă mai notează *„Merci pour cette intéressante visite. Continuez"* (formulă circumscriind un plictis neclintit), o familie de englezi nu catadicseşte însă să scrie ceva mai mult decît un sincer dezinteresat *„Congratulations"*. Ce ne facem?

Adevărul
literar şi artistic nr. 331

- **Paul Alexandru Georgescu**: **Ernesto Sábato** despre el însuţi. Trei scrisori comentate.
- **A. Simion**: Răpirea Basarabiei
- **Achim Mihu – Silviu Brucan**: Ideologia clasei de mijloc
- **Cătălina Buzoianu**: „În ultimii ani eu am trăit într-un regim de teroare"
- **Magda Mihăilescu**: Alte priviri
- **Costică Brădăţan**: Margueritte Yourcenar şi poezia sfârşiturilor

Casele noastre de cultură

Într-o scrisoare adresată revistei, d-l Gafiţa de la MAE vorbeşte de *„evenimente culturale“* care se întîmplă la Centrul Cultural din Paris *„de 1–2 pe săptămînă“* iar într-o altă scrisoare d-l Virgil Tănase, directorul Centrului, vorbeşte de *„circa 12.000 dolari economii“* returnate anul trecut Ministerului. Amîndoi precizează îmbulzeala publicului la aceste „evenimente“ multe şi se pare extrem de rentabile.

Extraordinar ce bine-i merge României în afara României.

De fiecare dată cînd vine vorba de instituţiile româneşti din străinătate vine vorba de bani. Care nu sînt. Pe urmă vine vorba de calitate. Care este. A devenit un loc comun şi nimeni nu se mai întreabă cum ceva lipseşte (ţară mică), iar altceva e din belşug (mică, dar talentată).

New York. Manhattan. Centrul Cultural Român. Prima oară

În holul clădirii care este şi consulat, şi reprezentanţă ONU, şi centru cultural stau 5 indivizi care nu fac nimic. Stau şi fumează Carpaţi. Fără filtru. Nu eşti bine venit. De altfel nu prea vine nimeni. Un lift este pentru consul. N-ai voie. Nici să vii tîrziu nu prea ai voie. Telefoanele nu se transferă în cameră, cobori tu. Cu liftul care trebuie. Şi vorbeşti sub ochiul portarului şi-al camerei video. Fiecare supraveghează pe fiecare. În stil românesc. Cine ce rochie şi-a luat, şi cum de-a găsit-o atît de ieftină, cine cu cine..., ce mare afacere a mai făcut şoferul x şi cum şi-o va trimite acasă. Afacerea. Se împuşcă dolarul. Cel mai uşor este să afli magazinele de mîna a doua. Başca devii de-al lor sau, mă rog, de-al nostru. În schimb muzeele, ştii, *„noi avem program pînă la 5 şi nu prea ajungem, iar aici este atît de mult de lucru, sîntem puţini, nu sînt bani, ştii tu“*. Ştiu. Deşi lucrările mi le-am adus singur şi mi le pun singur, invitaţia eu mi-o fac, lumea eu o anunţ, ba mai şi desenez pe zid vreo 5 ore pe zi. Ce caut eu aici? M-am simţit atît de bine în America, şi-acum iar mă enervez că mă trage un român de mînecă să-mi spună ce bou şi securist e alt român. O Românie în inima Manhattanului. Trebuie să explic unui funcţionar de ce fac ce fac şi ce vrea să însemne România aia atîrnată de piciorul unui personaj. Păi eu sînt personajul. Cu nea' Fănică de picior, nea' Fănică al vostru sau cum l-o fi chemînd, care-am înţeles de la voi că-i mai tare decît Consulul; le ştie pe toate şi le rezolvă pe toate; e aici de cînd lumea; cum adică să mă înţeleg eu cu el? Păi n-am nevoie de Fănică al vostru. Sau al nostru. Ori m-aţi invitat să expun, ori nu. Aprobarea de la Bucureşti? Sînt de la *„22“*? Păi nu vă plîngeaţi de bani? Eu nu vă cost nimic. Doar o cameră. Ştiu. Centrul Cultural nu are director. În schimb are mămici: Externele (care-s în afară), Cultura (care-i nicăieri), Ambasada (care-i la Washington), ataşatul cultural (care-i departe), Consulul (care nu se bagă), Eugen Mihăiescu (care-i aici şi-i prieten cu Iliescu) şi nea' Fănică (care-i *for ever*). Măi să fie. Ce complicătură.

Am fost convins de o prietenă din New York să expun la Centru dacă tot sînt în America. Să mai fie şi altceva decît peisaje, sculpturici, artizanat şi emigranţi români pe care oricum nu-i expune nimeni. Nu-mi lipsea mie o expoziţie într-un loc pe care nu-l ştie nimeni. Sau îl ştie de oficial. Veşnicul mozaic pe jos şi veşnica bară de atîrnat pe sus. Credeam şi eu şi prietena mea că s-a schimbat ceva. Şi-am încăput într-o încîlceală cu aprobări, cu nu se poate – nu se ştie, cu unchi şi nepoţi, de ce ăla şi nu celălalt, şi unde reieşea că mi se face un mare serviciu şi nu se cade să critic sau să expun te miri ce, că doar sînt român, şi uite săracii de noi cum ne duşmănim şi nu ne înţelegem între noi, în timp ce alţii... Păi tocmai despre asta-i vorba în instalaţia mea. Şi oricum n-o să păţiţi nimic. O să-mpuşcaţi dolarul în continuare. Mai bine ştergeţi vitrina că stă praful de două deşte. Iar zugrăveala n-o să se strice (să mai cheltuiţi odată 15 dolari care trebuie aprobaţi la Bucureşti pentru un bidon de vinil), desenul meu se şterge cu guma şi nu rămîne nimic. Nimic.

New York. Manhattan. Centrul Cultural Român. A doua oară

Mare expoziţie Brâncuşi la Philadelphia. Fostă la Pompidou. Pregătită de ani de zile. De alţii. Dar noi? Noi ce facem? Nu se cade să nu facem nimic acum cînd Brâncuşi, sculptorul nostru, este în centrul atenţiei. Dar este tîrziu şi n-avem bani. Poate facem o expoziţie la New York, la Centru. Şi-am făcut. Fotografii caşerate pe carton. Prost. Se-ndoiseră toate şi de-abia se vedea Coloana de la Tg. Jiu. Plus cîteva obiecte de la Muzeul Ţăranului Român risipite alandala pe mozaicul pardoselii. Veşnica relaţie ţăran român – ţăranul de Brâncuşi. Noroc cu programul confuz al galeriei, care era mai mereu închisă (de, trecuse vernisajul, ambasadorul, ministrul), iar din stradă, prin vitrină, lucrurile stăteau măcar mai misterios. Adică nu era lumină.

De afiş, ce să mai vorbim. Nu era nici el. În schimb, dacă intrai în Centru în *„sala de mese rotunde“* (vorba d-lui Gafiţa din aceeaşi scrisoare), găseai o „adevărată“ expoziţie! Sculpturi de sticlă, transparent de diletante. Bibelouri metaforice. Aşa cum ne place nouă să avem prin case. Prin Casele noastre de Cultură.

Cine crede că o instituţie românească din străinătate este altfel decît oricare din instituţiile din ţară, se înşeală. Ce merge prost aici, merge prost şi acolo. Oamenii de calitate care încearcă să facă ceva în condiţiile date sînt puţin vizibili, iar efortul lor şi mai puţin. Din păcate, ce în România este suportat mai treacă-meargă, în străinătate e de neiertat.

Alte Centre. Altă dată.

DAN PERJOVSCHI

Andrei Pleşu premiat la Berlin

Premiul Academiei Brandenburgice de Ştiinţe din Berlin a fost conferit anul acesta eseistului şi publicistului Andrei Pleşu.

Fondat în 1700, la iniţiativa lui J.W. Leibniz, premiul este acordat o dată la doi ani unor importante personalităţi contemporane.

Lui Andrei Pleşu premiul i-a fost acordat *„pentru opera sa în domeniul istoriei artei, filozofiei şi istoriei religiilor, precum şi pentru contribuţia adusă la dezvoltarea culturii politice în România“*. Totodată, i-au fost recunoscute meritele în ceea ce priveşte calitatea de rector al Colegiului „Noua Europă“, primul institut de Studii Avansate din România, şi de director al săptămînalului *Dilema*.

Cu această ocazie, primind Premiul „Hannah Arendt“ pentru Colegiul „Noua Europă“, Lord Ralph Dahrendorf afirma despre calităţile lui Andrei Pleşu ca fiind *„o combinaţie de atribute deloc simplă, dar care descrie dinamismul reţinut al unei persoane care a pus bazele unui Centru de Studii Avansate, atît de remarcabil, încît a determinat juriul la o transcendere a limitelor convenţionale a ceea ce se numea pînă nu de mult «lumea Vişegrad»-ului“*.

(M.C.)

POLIROM colecţia PLURAL NOUTĂŢI

Georges Duby
Anul 1000
Traducere: Maria Ivănescu
Postfaţă: Mihai Răzvan Ungureanu, 278 pag. 7500 lei

„Se apropie sfârşitul celui de-al doilea mileniu al erei creştine. Au ieşit la iveală cei ce caută printre şaradele lui Nostradamus semnele timpului ce vrea să vină. Cu adevărat sunt îngrijoraţi! Foamea, frigul nu mai constituie astăzi apanajul lumii a treia: şi copiii Varşoviei suferă de foame. În plus există încă război, bombe, rachete. Apocalipsa. Împlinirea mileniului şi Apocalipsa călăuzesc, în mod natural, spiritul către «spaimele Anului 1000».“ (Georges Duby)

În pregătire: Stelian Tănase – **Revoluţia ca eşec**
Nikolai Berdiaev – **Sensul istoriei**

comenzi la CP266, 6600, Iaşi
Tel.&Fax: (032)-214.100; (032)-214.111

Magda Cîrneci, ***Arta anilor '80. Texte despre postmodernism***, editura Litera, 1996

Volumul cuprinde eseuri critice scrise în ultimii ani despre evenimente din sfera artelor plastice, care au demonstrat emergenţa unei paradigme estetice postmoderne în România.

Din numerele viitoare

● ***Gelu Ionescu:*** *Copacul din cîmpie (12 ani la Europa Liberă)* ● ***S. Damian:*** *„Omul care îşi ascunde umbra – vina preşedintelui* ● ***H.-R. Patapievici:*** *Criticilor mei (III)* ● ***Virgil Nemoianu:*** *„Un triumf istoriografic şi «imaginea României»“* ● *Presa franceză la 10 ani de la moartea lui* ***Mircea Eliade*** ● *Interviuri cu* ***Andrei Codrescu*** *(scriitor SUA),* ***Gheorghe Tinca*** *(ministrul Apărării),* ***Şerban Papacostea*** *(directorul Institutului de istorie Nicolae Iorga),* ***Sanda Golopenţia*** *(profesor la Universitatea Brown, SUA),* ***François Fejtö*** ● ***Dan Oprescu:*** *„Filosofia avortului“ (III)* ● ***Törszok Erika:*** *„Minorităţile sînt factori de stabilitate“*

ABONAMENTE CU MARE REDUCERE LA REDACŢIA „22“

Deşi am fost nevoiţi să creştem preţul revistei, pentru cei care se abonează **direct la redacţia „22“** preţul abonamentelor rămîne neschimbat.

PE TRIMESTRU

reducere 40% cu ridicare de la redacţie numai 5.500 lei!

reducere 34% cu expediere prin poştă numai 6.000 lei!

SPECIAL pentru pensionari, cadre didactice, elevi, studenţi, foşti deţinuţi politici şi veterani de război:

reducere 57% cu ridicare de la redacţie numai 4.000 lei!

reducere 50% cu expediere prin poştă numai 4.500 lei!

Cei interesaţi sînt rugaţi să achite la sediul redacţiei (Calea Victoriei 120) sau să expedieze prin mandat poştal suma corespunzătoare, pe adresa: *Revista "22", cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Calea Victoriei 155, Bloc D1, Bucureşti.*

A deverinţele (talon de pensie, adeverinţe şcolare etc.) valabile un an se expediază pe adresa: *Revista "22" Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti*, cu specificarea *pentru Serviciul de Difuzare*.

Abonamentele cu reducere sînt sponsorizate de Asociaţia EST-LIBERTÉS

CRONICĂ DE CARTE

DAN C. MIHĂILESCU

În cultul familiei

CORNELIA PILLAT, „Eterna întoarcere", editura DU Style, 255 pagini

Autori în penumbră

În receptarea oricărui autor însemnat există, se ştie, momente de umbră şi tăcere, generate de cauze istorice sau emoţionale, de mutaţii sociologice, de conspiraţii ale rivalilor, capricii editoriale, de modă ş.a.m.d. Este o realitate unanim acceptată şi, desigur... acceptabilă. Mai greu e însă de acceptat **firescul penumbrei** în cazul unor scriitori nu de mîna a doua, ba adeseori de primă mărime şi care sînt sistematic împinşi îndărăt, în jos ori pieziş faţă de bulevardul ierarhiilor de breaslă. Lumea se referă foarte rar la opera lor, listele oficiale de nume îi evită sau îi plasează la periferie, manualele şcolare fie îi ocolesc, fie îi tratează condescendent „la comun", iar eseistica îi plasează, tactic, în notele de subsol, recunoscîndu-le, deci, o valoare strict specializată, nu şi dreptul de-a figura în vitrină... Simplă „criză de mediatizare"?

N-aş zice că rezerva în care sînt menţinute atari valori este întotdeauna efectul unor cabale reiterate cu fiecare generaţie şi nici că-i vorba de cine ştie ce ostracizare oficială, ocultă sau dirijată. Pur şi simplu **se întîmplă** ca despre Odobescu să se scrie la fel de rar ca despre Minulescu (lucru anormal), ca despre C. şi Iacob Negruzzi, V. Pârvan şi Pompiliu Eliade să se scrie mai puţin decît despre G. Panu, N. Iorga şi Ibrăileanu, ca numele lui Sextil Puşcariu, Pompiliu Constantinescu, Paul Zarifopol, Dan Botta, Petre Pandrea sau Ion Biberi să rămînă cantonate în perimetrul **istoriei** literare, fără a li se da liber acces pe piaţa **ideilor** literare, lucru valabil şi pentru inteligenţe de calibrul unei Alice Voinescu sau Ion Vinea, pentru analişti de forţa lui Ovidiu Cotruş, romancieri-constructori de viziuni precum Alice Botez, psihologii alambicate precum O. Şuluţiu, eruditi ca Alexandru Marcu şi Dragoş Protopopescu, ca să nu mai spun că însuşi Cezar Petrescu e un nume de scos din penumbră.

Toţi aceştia mi-au venit brusc în minte gîndindu-mă la Dinu Pillat (1921–1975) o **sensibilitate** aparte în planul **trăirii ideilor**, mare preţuitor de Dostoievski, dar şi de roman francez modern, prozator din stirpea generaţiei lui Mircea Eliade („întorşii din rai") – v. ***Moartea cotidiană*** şi ***Aşteptînd ceasul de apoi*** – degustător de bizarerii poetic-dandyste (v. textele din *Mozaic istorico-literar*), rătăcitor prin Matheiu Caragiale şi Ion Barbu, traducător din Flaubert, un *„boier cu frica lui Dumnezeu"*, cum îi spune Alexandru Paleologu (în *Revista de istorie şi teorie literară* nr. 34/1993) dar şi *„un fin epicureu"*, cum îl caracterizează soţia sa, Cornelia Pillat.

Un sărut în biserică

Educat – ca fiu al lui Ion Pillat şi nepot de Brătieni – în etosul aristocratic al unei adevărate dinastii cultural-politice (acolo unde un poem, o statuetă, o dedicaţie sau un *ex-libris* puteau cuceri cutare favor parlamentar pentru România la marile Curţi ale Europei), Dinu Pillat avea să reunească mai multe polarităţi în aceeaşi fiinţă, de unde nobleţea, dar şi vulnerabilitatea acesteia: pasionalitate şi obsesie estetică, elanurile ludice şi ortodoxism curat, fidelitate în admiraţie (v. legăturile cu G. Călinescu) şi rectitudine morală, deopotrivă insurgenţă şi iertare creştină.

Să ţi-l iei pe prinţul Mîşkin ca „ideal de viaţă" ori să cultivi politicul exclusiv pe cale culturală; să-ţi iei doctoratul cu G. Călinescu (**Romanul de senzaţie în literatura română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea**), devenind asistentul acestuia la Catedră (1945–1947), pentru a te vedea angajat în 1949 ca pontator la cooperativa **Muntenia**, unde se prepara praf de sînge; a fi condamnat în 1960 la 25 de ani de muncă silnică în faimosul „lot Noica-Pillat" (împreună cu N. Steinhardt, Marietta Sadova, Arşavir Acterian, Alexandru Paleologu, Sergiu Al. George, Theodor Enescu, Remus Niculescu ş.a.) pentru ca, odată reangajat la Institutul „G. Călinescu" să fii dat afară într-un mod umilitor şi inexplicabil pînă azi (în 1975) – totul îndreptăţeşte concluzia Vioricăi Nişcov din acelaşi număr al RITL cum că *„metodele din afara puşcăriilor au fost cel puţin tot atît de eficiente ca şi cele din interiorul lor"*.

Discretă, de o extremă decenţă în relatarea celor afective şi foarte reţinută în atribuirii de calităţi profesionale celui iubit, Cornelia Pillat îl „rezumă" perfect pe Dinu Pillat în două gesturi. Unul, de o tandreţe sublimă: *„... silueta curată a bisericii Albă Postăvari, unde Dinu mă îmbrăţişase odată, în faţa altarului, spunîndu-mi şi liniştindu-mă că nu este păcat că mă sărut în biserică"*. Celălalt, de o tristeţe care sfidează orice comentariu: *„Graţierea venită (în 1964 , n.n.) pentru tot lotul procesului a fost pentru Dinu un adevărat miracol (...) Revenirea lui la viaţa normală s-a făcut pe încetul, în ziua cînd a intrat în odaia noastră – s-a dus la icoana Maicii Domnului, a îngenunchiat şi a plîns, apoi mi-a spus peremptoriu că pe el nu-l mai interesează nimic din ceea ce-l pasiona altădată şi că nu doreşte decît să fie paznicul unui parc (...) Mi-a cerut să-i dau* **Aminitiri din casa morţilor** *de Dostoievski şi, după ce le-a citit, mi-a spus că sînt apă de trandafiri"*.

Destine încrucişate

Să nu se creadă însă că ***Eterna întoarcere*** este, cum se spune: **o carte cu şi despre** Dinu Pillat. De bună seamă că fiinţa celui cu care autoarea a împărţit treizeci de ani din viaţă (s-au căsătorit în decembrie 1944) formează, ca să zic aşa, rama tabloului, după cum Ion Pillat (a cărui ediţie de **Opere** a început să apară în 1983 la editura Eminescu în îngrijirea Corneliei Pillat – acolo erau şi cele dintîi semne ale stilului evocativ de aici) captează părţi esenţiale din peisajul atît de atent şi intens caligrafiat al cărţii.

Dincolo de mulţimea semnelor „sagăi familiale", important rămîne în cele din urmă mozaicul social realizat graţie încrucişării a două lumi: lumea lui Gheorghe Ene Filipescu, tatăl autoarei – adolescentul plecat cu două pîini în traistă din Olteniţa la 1900, pentru a ajunge starostele breslei cizmarilor de lux din Bucureşti, cu prăvălie pe Calea Victoriei – şi lumea de la Florica Brătienilor, egal împărţită între fast şi sobrietate, opulenţă şi zgîrcenie, diplomaţie şi hedonism, lux artistic şi pur mercantilism.

Firesc, pitorescul ataşant se află de partea lui Gheorghe Filipescu, cizmarul cu ceas Omega de aur, cîntînd la un pahar pe malul Argeşului cîntece de haiducie, după care pleca spre Bucureşti „în Citroënul decapotabil cîştigat la o loterie", omul care – analfabet la 16 ani – ajunge să recite din Shakespeare şi să-şi facă îndreptar de viaţă din ***Manualul*** lui Epictet şi care-i trimitea în dar în 1927 lui Charles Lindbergh o pereche de pantofi unicat ce aveau să fie expuşi în 1929 la expoziţia de la Barcelona, obţinînd medalia de aur. E de la sine înţeles că Gh. Ene Filipescu avea să fie arestat în 1952 şi condamnat la 15 ani (va şi muri în închisoare), înscris fiind încă din 1903, de la 18 ani, în partidul social-democrat. Farmecul şi valoarea mărturiei Corneliei Pillat rezidă în naturaleţea cu care cele casnice (v. de exemplu cap. **Patefonul şi charlestonul copilăriei**) devin elocvente pentru o întreagă categorie socială care asculta cu aceeaşi plăcere ariile lui Caruso şi trilurile lui Zavaidoc, petrecînd cîmpeneşte la 1 Mai muncitoresc (*„în grădina Gib, pe Dealu Spirii, cu mîinile lor mari cu degete bătucite şi unghiile groase, curate, adunate cuminţi deasupra feţei albe de masă. Era o atmosferă plină de voie bună şi relaxare, căci cei de acolo aparţineau mai curînd unei confrerii decît unui partid cu program riguros. Toţi se recunoşteau cu plăcere, căci prezenţa fiecăruia era pentru celălalt o îmbărbătare"*) şi tocînd la politicale împreună cu Ion Flueraş, Grigore Grigorovici, Titel Petrescu, Constantin Motaş, Ion Claudian şi toţi ceilalţi rupţi de ramura Lothar Rădăceanu.

De cealaltă parte, în lumea aristocraţiei, îl vedem pe Ion Pillat mîngîindu-şi ca un amant visător raritaţile bibliografice, vedem conacul de la Miorcani, coborît parcă din Turgheniev şi Tolstoi, casa de pe str. Olga Bancic (fostă Pia Brătianu), cea de pe str. N. Iorga, citim extraordinarele scrisori ale Piei, cumnata autoarei (despre Sabina Cantacuzino, p. 93 ş.u., despre Maria Brateş-Pillat, p.141 ş.u. sau despre interiorul de la Miorcani, p.187 – pagini demne de orice antologie a Evocării literare!).

Iar la mijloc, între somptuosul boieriei liberale şi socialismul boieresc venit din Dealu Spirii în pasajul Vilacros – lumea literară, boema firoscoasă care se iluziona că poate prelungi în plin stalinism epicureicul cenaclism interbelic.

O bibliotecă pentru pîrlitul porcilor

Scrise fără patos, cu acea bună răceală a retoricii la patru ace, unde aluzia dublează acumulările faptice şi descriptivul riscă să devină antipatic prin exces, dar se păstrează în zona exemplarităţii indirecte, evocările Corneliei Pillat excelează în crochiul portretistic. Alcătuită fără interes pentru arhitectură, fragmentată excesiv şi capricios, naraţiunea este în schimb foarte atentă (pînă la pedanterie chiar) la fizionomii, detalii comportamentale revelatoare, ca şi la inventarul (dorit exhaustiv) al prieteniilor şi relaţiilor. Cartea pur şi simplu îmbrăţişează personaje; mulţimea şi varietatea acestora compune prin sine **atmosfera**, astfel încît cuplul central să fie irizat cu discreţie din toate părţile. Cîtă lume! Actorii sorbiţi din priviri, în copilărie, în prăvălia tatălui (Nelly Cutava, Lucia Sturdza-Bulandra, Storin, ş.a., v.p. 24 ş.u.), un George Oprescu privit îngăduitor în 1955 („angajase pe propria sa răspundere colaboratori cu dosarul prost"), colegi de facultate care se numesc Geo Dumitrescu (*„un zîmbet uşor ironic şi amuzat da o expresie zeflemitoare figurii sale cu trăsături delicate"*), Teohar Mihadaş (*„păşea apăsat părînd romantic, revoluţionar, cu părul vîlvoi în jurul feţii aspre"*), Virgil Untaru (*„întotdeauna în aceleaşi haine verzui, uitîndu-se critic şi întrebător la profesor"*), Monica Lovinescu (*„îi cercetam absorbită ca de un detaliu atrăgător dintr-un tablou părul negru, des şi creţ, încadrîndu-i obrajii bruni, rotunzi şi ochii mari, negri, strălucitori"*), inclusiv Alexandru Balaci (*„un beau ténébreux"*) sau Mihnea Gheorghiu (*„voit extravagant, în tunică scurtă şi cizme"*). Dar şi Ion Caraion, Dan Cernovodeanu, alături de Camil Petrescu, Ion Petrovici, Ionel Teodoreanu (p.118 ş.u.) şi în special relatările de la moartea lui Ion Pillat (p.173 ş.u.), mesele-cenaclu de la Ion Pillat în tradiţia Brătienilor (p.175) unde apar Ion Marin Sadoveanu, Tudor Vianu sau Ştefan Neniţescu, surorile Delavrancea, Nini şi Marga Radian, dar şi faimosul Ivor Porter cel educător, fără să vrea, de atîtea necazuri. Ori cenaclurile de la Barbu Slătineanu, unde-şi citeşte V. Voiculescu ***Ultimele sonete închipuite*** (v. p.201), cu Şerban Cioculescu şi Vladimir Streinu, cu Alice Voinescu şi Valeriu Anania („în deşertul directivelor realismului socialist, casa lui Conu Barbu Slătineanu devenise o oază pentru noi toţi, în care ne oxigenam pentru cîteva ore creierul asfixiat").

În fine, prietenii cei mai apropiaţi, N. Steinhardt, Alecu Paleologu, Sergiu Al. George (şi soţia sa, Dorina, întrucîtva apropiată „condiţiei evocative" a Corneliei Pillat), Toto Enescu sau doctorul Sebi Munteanu, tot atîtea figuri necunoscute marelui public, dar foarte semnificative pentru viaţa intelectuală din **underground**-ul comunismului.

Ar mai fi de vorbit despre două mari tristeţi cuprinse aici: supravieţuirea din anii '50 prin vînzarea de cărţi şi obiecte de valoare (oroarea Talciocului bucureştean, reţinut – „călinescian" – doar pentru pitoresc, deşi a fost o culme a destrămării sociale româneşti) – şi paginile în care se relatează aşteptarea demolării casei din Dealu Spirii (4 mai 1984). Însă, cum ne aflăm întîi de toate printre cărţi şi nu printre ziduri, prefer să închei imaginîndu-mi chipul lui Ion Pillat, bibliofil recunoscut, în momentul în care a aflat că marea bibliotecă de la Miorcani *„servise la pîrlitul porcilor"*, în entuziasmul specific noilor stăpîni de la 1950. *„Eu nu l-am auzit niciodată"*, spune Cornelia Pillat, *„văitîndu-se de pierderile suferite. Făcea parte dintr-o dîrză familie cu o mare putere de îndurare"*. Nu a fost singura de acest gen, din păcate. Sau din fericire, cine ştie.

Acum,
GURDJIEFF-OUSPENSKY CENTER
susţine trei prelegeri introductive
începînd cu 17 august 1996.
Tel.: 660.80.82, 675.56.14.

GABRIELA ADAMEȘTEANU

IV

Europa de Sud

Marketingul literaturii scrise în comunism

Nu-i o mare superficialitate să scrii despre o țară văzută pe fereastra trenului și în orele petrecute pe lîngă gară, între o venire și o plecare? Este, fără îndoială, dar m-am hotărît să mi-o asum.

În perioada cînd scriam proză, în orele smulse vieții de funcționar de editură, disprețuiam (cuvîntul e, poate, cam tare) jurnalele de toate tipurile. Le citeam doar ca să le folosesc, cu cleptomania prozatorului, care adună orice material din care crede că face propria lui Lume. Și nu înțelegeam cum își poate risipi cineva prețiosul timp pentru a face astfel de notații, cum se hotărăște ce să rețină despre o zi sau alta, cînd, dacă ai sta să o descrii întreagă, cu toate semnificațiile ei (care se vor vedea în viitor) și cu toate rădăcinile ei (care se întind în trecut), ai ajunge la cel puțin trei volume, ca în celebra carte a lui James Joyce. Astfel de însemnări îmi păreau a avea o unică justificare: să construiești mai tîrziu din ele un roman, sau măcar o proză mai scurtă. Nu bănuiam existența jurnalelor incluse acum de Adrian Marino în „literatura represiunii", care au decolorat (pînă și pentru mine, fanatic al unui singur cult) literatura. Un proces din care încă nu am ieșit nici pînă în clipa cînd scriu.

Nu bănuiam că relația dintre scriitor și public nu-i între „cel ce dă" și „cel ce primește" (cum se configura neclar în mintea mea, o mixtură între ce învățasem în școli și clișee de ideologie romantică de consum), ci că ea se structurează (și) pe principiul pieței. Ceea ce se întîmpla încă de pe atunci.

În afara încercării firești a fiecărui om ce a trăit în comunism de a evada din cînd în cînd într-o existență paralelă (dorință vizibilă atît la cei ce produceau, cît și la cei ce consumau literatura), în afara dorinței scriitorului autentic de a înfrunta, măcar pe terenul ficțiunii, regula atotputernică a neadevărului, a exasperantului fals zilnic, în afara producției literare „pe stoc", compusă simplist, „la comandă" pe care nu vroia să o consume nimeni – cel puțin din momentul cînd eu am început să scriu, exista și o presiune a așteptării publicului, așadar – a pieței. Ce altceva a fost (excepînd diversiunea care a distorsionat-o și a degradat-o ulterior) literatura „obsedantului deceniu", decît un mod de a răspunde acestei „piețe"? Un mod de a suplini, în era informației, produsele absente – memorialistica, documentul, presa însăși.

Literatura „obsedantului deceniu" m-a apropiat, ca simplu consumator, de literatura scrisă de contemporanii mei – de care școala mă dezgustase, prin folosirea eșantioanelor de „realism socialist".

Nu știu să definesc ghemul complicat de motivații care să explice „de ce scrie un autor de literatură" (de ce scriam eu, de pildă, deși n-am ținut niciodată la profesiunea de scriitor?). Mi-amintesc, însă, acea presimțire, relativ corectă, că lucrul pe care-l scriam „va interesa", ori nu, cititorii. Era în fapt marketingul produsului numit „literatură scrisă în comunism", presiunea „clientului", a cărui eră se apropia, fără s-o știm.

Era clientului și a jurnalului

Iată, acum, după mai mult de 7 ani de-atunci, cînd producția cărții s-a redresat, cînd s-au reconstruit alte centre culturale, alte edituri-vedetă, alte vedete, alte piețe culturale etc., cum jurnalul de toate tipurile continuă să dețină locul întîi. Cronica literară într-o revistă ca „22" n-are nici o dificultate să întîmpine, săptămînal, altă apariție notabilă în domeniu.

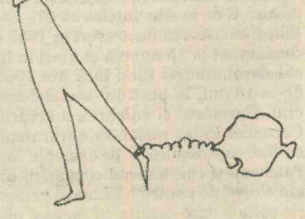

Între multele surprize pe care mi le-a oferit schimbarea denumită „tranziție", era jurnalului și clientului este una dintre cele mai mari. N-aș fi crezut că eu însămi mă voi plia acestui „spirit al timpului", în momentul cînd voi încerca să mă regăsesc.

Știam destul de vag („pe atunci") că memorialistica avea o tot mai mare căutare în străinătate, ceea ce mă lăsa cvasi-indiferentă. Modele literare nu constituiau o obsesie pentru mine, ca pentru o bună parte dintre colegii mei, mai ales din generația '80, școliți de mici întru sincronism. Cel mult aveam, cînd și cînd, o mică anxietate – să nu mă trezesc într-o zi scriind doar eu într-o formulă literară demodată ca o pălărie cu volane și cireșe lăcuite, arborată la o ședință a Comitetului Oamenilor Muncii.

„Cealaltă Europă"

Ca mulți dintre intelectualii acelei epoci (spun „mulți" și gîndesc „toți"), trăiam într-o irealitate de genul irealității în care trăiesc copiii. Este o descoperire pe care aveam s-o fac la cîțiva ani după decembrie 1989, întrezărind „cealaltă Europă" – aceea despre care vorbim azi, concret, folosind sintagma „intrarea în Europa": o aliniere economică, legislativă, instituțională, de mentalitate etc.

Lumea apăsătoare și monotonă din era comunismului se mișca implacabil, conform unui mecanism ocult, la care presupun că ajungeau inițiații. În rest, o aparență de „spectacol" mecanic, un ritual meschin și umilitor din care fiecare se sustrăgea cum și cît putea. Avînd ca țel sustragerea, „viața paralelă", oamenii din categoria mea trăiau într-o Europă esențial culturală, imaginată. Societatea vestică era imaginată din lecturi și filme relativ vechi (pentru viteza lumii, deceniile însemnau deja secole), din presupuneri, amintiri etc. ale generației anterioare, din vederi turistice demodate și rețete de călătorii prin muzee învechite, poate deja inexistente. La un prim seminar despre Europa ținut la București, în 1993, s-a pus întrebarea banală: *„Ce înseamnă Europa pentru tine?"*; unul din membrii asociației vestice care organizase întîlnirea, după ce a ascultat răspunsurile românilor, a concluzionat: „Pentru voi Europa a avut doar un sens cultural". M-am simțit de parcă luasem nota 6, cînd eu (și cei ca mine) vorbisem cu o însuflețire de nota 10. Europa, ca suport de o viață se sfărîma, asemenea unui mănunchi de flori uscate. Trăisem, ca să spun așa, într-o „iluzie".

„Construcția" se ridicase pe un schelet vechi, antebelic, adaptat stîngaci, din cărămizi disparate, întîmplătoare. Exagerez doar puțin spunînd că majoritatea intelectualilor, în condițiile prohibiției informației – deși pro-europeni, pro-americani etc. (aceasta fiind coloana vertebrală a culturii române dintotdeauna, în ciuda disputei permanente între tradiționaliști și moderniști) – erau mai degrabă credincioșii unui cult, decît adepții unui sistem (economic, social, instituțional, doctrinar etc.) bineconoscut, binecîntărit, în avantaje și dezavantaje.

Lucrul acesta s-a văzut imediat după decembrie 1989 și se mai vede la noi și astăzi, deși, măcar superficial, lumea „s-a mai pus la punct". Spun „lumea" dar, evident, mă gîndesc și la mine.

Europa reinventată

Chiar la acel seminar am făcut un interviu cu Peter Leuprecht, Secretar general CE. Apoi, unul cu Karen Fogg, președinta Comisiei Europene la București. Am învățat să deosebesc Consiliul Europei de Parlamentul European, fiindcă am „acoperit" o sesiune parlamentară la Strasbourg. Și, tot făcînd lobby pentru Europa („cealaltă Europă", cea instituțională) în „cea mai europeană revistă din România", am (mai) înțeles în ce lume trăiesc. Și mai ales în ce lume ar trebui să trăim cu toții.

Așa mi-am dat seama că, la întrebarea *„Ce înseamnă Europa pentru voi?"*, răspunsul era cu totul altul decît cel pe care îl dădusem în '93. Mi-am dat seama și cîte mai sînt de făcut pe această linie.

Dacă intelectualii erau atît de „defazați" față de lumea actuală, reală a Vestului, a Europei, ce te puteai aștepta să știe un public mai larg?

Prea tîrziu

Fenomenul, în mare, a fost același în toate țările fostului bloc sovietic, rupte de contactele firești tocmai atunci cînd s-au înmulțit rețelele de informație și comunicare în întreaga lume, iar economia s-a globalizat. Izolarea României a fost dintre cele mai dure și, în ciuda efortului individual, a calităților sau a performanței personale, vîrsta oamenilor și-a spus și-și va spune tot mai necruțător cuvîntul.

Cei prinși de decembrie 1989 la vîrsta adolescenței, la prima tinerețe vor ști (sau deja știu) ce înseamnă, de bine, de rău, Europa, fără să fi mai trecut printr-un lung bovarism cultural. Pentru mulți dintre noi, însă, schimbarea din decembrie 1989 „a venit prea tîrziu". Și, dacă nu se vede astăzi, se va vedea, sigur, mîine. Timpul de acum este ca un acid coroziv care distruge repede tot ce este cufundat în el. Oamenii îmbătrînesc mai repede, cine nu ține pasul cu schimbarea rămîne în urmă și toată lumea îl uită.

În lumea cea nouă, o lume dură, scala valorilor e mereu alta, iar în adaptarea la ea, flexibilitatea personală și vîrsta vor avea tot mai mult un cuvînt de spus.

Valorile culturale au deja altă așezare, deși nu s-au scris noile sinteze, iar propunerile recente de ierarhii n-au prea convins. Un prim semn al schimbării este interesul post-decembrist al pieței (scuzați cuvîntul) pentru „Grupul de la Păltiniș", cu cei doi reprezentanți majori ai săi, Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu, care țin în continuare afișul marelui interes public (unul premiat recent de Academia Brandenburgică din Germania, celălalt prezent chiar în acest număr cu un text). Din generațiile următoare, toată lumea va fi de acord să semnaleze maxima celebritate a lui H.-R.Patapievici, valorizat în plus de un context politic accidentat.

Tinerețea sufletească, „implicarea", au permis unora dintre intelectuali să-și construiască alte identități, care pe drept sau nu, au prevalat în piața literară nouă. Nicolae Manolescu este măsurat azi mai mult în calitatea lui de om politic, iar cariera sa literară este amintită doar ca un titlu aristocratic, într-o lume cu performanțe burgheze. Ana Blandiana e și ea receptată public prin implicarea civică și politică, ceea ce nu-i neapărat un avantaj.

Jurnalele lor despre experiențele din acești ani (dacă vor fi scrise) vor fi însă *best-seller*-uri.

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista "22" achitînd la redacție (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în deschise la **Banca Comercială Ion Țiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12**: (pentru **dolari** în contul 4024009230, pentru **mărci** în contul 4024009231, pentru **franci francezi** în contul 4024009235, pentru **lire sterline** în contul 4024009232, pentru **franci elvețieni** în contul 4024009233, pentru **lire italiene** în contul 4024009234) sau (pentru orice fel de valută) trimițînd un cec (**money order**) pe adresa: Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România.

	1 an	6 luni	3 luni
– Europa occidentală:	80 $	40 $	20 $
	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 £	28 £	14 £
	100 CHF	50 CHF	25 CHF
– Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	40 $	20 $	10 $
– Israel	60 $	30 $	15 $
– SUA, Japonia, Australia:	100 $	50 $	25 $

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista "22" anunță exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

Acest număr a apărut cu sprijinul Fund for Central and East European Book Projects

Redacția: GABRIELA ADAMEȘTEANU **(redactor-șef)**; RODICA PALADE **(redactor-șef adjunct)**; ANDREI CORNEA **(publicist comentator)**; OANA ARMEANU **(șef secție social)**; IOANA IERONIM **(șef secție cultură, externe)**; MARIAN CHIRIAC **(politic)**; IULIAN ANGHEL **(politic, social)**; DAN PERJOVSCHI **(grafician)**; ALEXANDRU CIRIP **(secretar tehnic de redacție)**; RADU DOBÂNDĂ, LUCIAN PIUCĂ, LAURA TOMA **(corectori)**; MIRCEA IONESCU **(șef serviciu difuzare)**; CONSTANTIN SĂTALLA, ALEXANDRU PETREA **(difuzare)**; MIHAELA CUCU **(publicitate)**; ALINA CORBU **(contabil-șef)**; DOINA GIUHAT **(casierie)**; ADRIANA BOBEICĂ **(secretariat)**; IULIAN STOIAN, CRISTESCU LIDIA **(procesare text, abonamente)**; CONSTANTIN VĂDUVA (fotoreporter). **Responsabil de număr:** OANA ARMEANU

Rubrici permanente: TIA ȘERBĂNESCU, N.C. MUNTEANU, EMIL HUREZEANU, RADU CĂLIN CRISTEA, CRISTIAN PREDA **(comentariu politic)**, ILIE ȘERBĂNESCU **(comentariu economic)**, H.-R. PATAPIEVICI **(eseu)**, CEZAR BALTAG, **(istoria religiilor)**, DAN C. MIHĂILESCU **(cronică literară)**, MAGDA CÂRNECI, ERWIN KESSLER **(cronică plastică)**, DIANA TURCONI **(reportaj, anchete)**.

Corespondenți: IOAN MUȘLEA **(Cluj)**, DANIEL VIGHI **(Timișoara)**, DINU MIHAIL **(Chișinău)**, ION MIRON DAMIAN **(Paris)**, ADRIAN NICULESCU **(Milano)**.

Consiliul 22: MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHAI ȘORA, VIRGIL NEMOIANU, MIHNEA BERINDEI, EMIL HUREZEANU, VLADIMIR TISMĂNEANU, GABRIEL ANDREESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI.

Tipărit la FED.
Tehnoredactare computerizată: „22".
Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, 614.17.76 e-mail: r22@r22.sfos.ro

Manuscrisele nepublicate nu se restituie

ISSN-1220-5761